

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Prevence rizikového chování u romských dětí

Bc. Nikola Jurečková

Učitelství českého jazyka pro 2. stupeň základních škol
a učitelství přírodopisu a environmentální výchovy pro 2. stupeň základních škol

Olomouc 2018

Vedoucí práce: doc. Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 15. 4. 2019

.....

Bc. Nikola Jurečková

Poděkování

Děkuji za cenné rady a připomínky, které mi při tvorbě této diplomové práce poskytl doc. Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D. Velké poděkování patří i základní škole, která podpořila mou diplomovou práci a poskytla mi cenné podklady pro část praktickou. Můj dík patří i mému manželovi a celé rodině za podporu při studiu na Univerzitě Palackého v Olomouci.

OBSAH

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Prevence rizikového chování v ČR	8
1.1 Vymezení základních pojmů prevence rizikového chování	9
1.2 Certifikace kvality v primární prevenci	12
1.3 Kritéria cílových skupin v primární prevenci	13
1.4 Systém školské primární prevence rizikového chování.....	16
2 Osobnost romského dítěte	17
2.1 Mýty a předsudky o Romech	18
2.2 Postavení romského dítěte v rodině	19
2.3 Socializace romského dítěte.....	20
2.4 Vzdělávání romských dětí.....	20
2.5 Úspěšnost romských dětí ve vzdělávacím procesu	24
3 Rizikové chování u romských dětí	26
3.1 Rizikové chování romských žáků ve školním prostředí	26
3.1.1 Návykové látky, alkohol.....	27
3.1.2 Syndrom CAN	28
3.1.3 Školní šikanování	29
3.1.4 Kyberšikana	29
3.1.5 Extremismus, rasismus, xenofobie	30
3.1.6 Vandalismus	31
3.1.7 Záškoláctví.....	31
3.1.8 Rizikové sexuální chování.....	32
3.2 Způsoby řešení rizikového chování ve školství	32
3.3 Mimoškolní možnosti nápravy rizikového chování.....	38
3.4 Příklady dobré praxe programů školní prevence	41

PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 Ukázky příkladů rizikového chování na základní škole.....	44
4.1 Profil školy.....	44
4.2 Výběr příkladů rizikového chování	46
4.3 Cíl ukázek příkladů	46
4.4 Konkrétní příklady rizikového chování žáků.....	47
4.5 Postupy řešení a napravování rizikového chování.....	54
5 Řízený rozhovor se školním metodikem prevence a současně školním psychologem	57
ZÁVĚR.....	63
SEZNAM ZKRATEK	64
SEZNAM PŘÍLOH	65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÉ ZDROJE	66
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	71
LEGISLATIVA	73
PROJEKTY ZAMĚŘENÉ NA PRÁCI S ROMY	73
PŘÍLOHY	74
ANOTACE	96

ÚVOD

Pro zpracování své diplomové práce jsem si vybrala téma *Prevence rizikového chování u romských dětí*. Diplomová práce navazuje na práci bakalářskou, ve které jsem se podrobně zabývala prevencí rizikového chování na obecné úrovni. Zaměření prevence na romské žáky vychází z mé učitelské profese na jedné ze základních škol v Olomouckém kraji, kde povinnou školní docházku plní vysoké procento romských žáků. V rámci své profese se s problematikou rizikového chování setkávám téměř denně. Zpracováním výše uvedeného tématu v teoretické části bych chtěla upozornit na složitost socializace romských dětí do společnosti a tím přiblížit specifika jejich chování ve školském vzdělávacím systému.

Rizikové chování dětí a mládeže je velmi aktuální. Nemusí však k němu docházet pouze v budovách a okolí školy, ale rozšiřuje se i prostřednictvím sociálních sítí. Ty jsou často pro žáky snadno přístupné. Vzhledem k rychlému rozvoji sociálních sítí se dostávají veškeré informace k široké veřejnosti, tedy i k žákům školního věku. Pro žáky, kteří umí získané informace vhodně zpracovat, jsou sociální sítě prospěšné. Někdy ale mohou žáci získané informace špatně pochopit a v důsledku toho mohou nastat rizikové až nebezpečné situace.

Z mého pohledu je rizikové chování dětí velmi podmíněno tím, že dítě, které nedokáže zpracovat získanou informaci správně, se stále více vzdaluje realitě. Mnoho dětí pak nedokáže rozpoznat rozdíl mezi pouhou představivostí a realitou. Bohužel tomu napomáhají i různé počítačové hry či televizní pořady.

V teoretické části seznamuji čtenáře se základními pojmy v oblasti rizikového chování, jejich formami, kritérii a druhy, které se vztahují nejen k osobnosti romského dítěte. Je zde zahrnut i vliv nevhodného chování na vzdělávání romských žáků. V textu jsou zmíněné také typy rizikového chování, se kterými se učitelé a romští žáci často setkávají.

Praktická část diplomové práce je zaměřena na analýzu postojů tří žáků základní školy. Zde se čtenáři seznámí s konkrétními situacemi nevhodného chování romských žáků nejen ke svým spolužákům, ale i k učitelům. Součástí jsou i navrhnutá či provedená opatření a výsledná řešení.

Čtenářům mé diplomové práce bych ráda předala skutečnosti, že jakékoliv chování, které není v souladu s očekávaným chováním společnosti, je rizikové a je důležité se mu snažit předcházet.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Prevence rizikového chování v ČR

Rizikové chování je v souvislosti se školním vzdělávacím systémem stále častěji diskutovaným tématem. Pedagogové a další pedagogičtí pracovníci se v průběhu své praxe setkávají s různými příklady rizikového chování, které je nutné řešit. Stále častější otázkou se však stává, jak těmto problémům předcházet.

Prevenčí rizikového chování se začal zabývat autor projektu VYNSPI-1, Michal Miovský. Tento projekt, který proběhl v letech 2009-2011, byl klíčový pro vytvoření jednotného systému školské prevence. Do tvorby celistvého systému modulárního vzdělávání v oblasti prevence sociálně patologických jevů pro pedagogické a poradenské pracovníky školských zařízení na celostátní úrovni se zapojilo nespočet odborníků a profesionálů v oblasti prevence z celé České republiky (Miovský et al., 2015).

Později byl tento původní koncept nahrazen konceptem prevence rizikového chování. Postupným zjišťováním a zpracováním nových informací se podařilo vytvořit „*homogenní systém překonávající jednotlivé resortní rámce*“, jež byl složen ze čtyř hlavních komponent. Jednotlivé komponenty jsou zaměřeny na teoretické jádro prevence rizikového chování, hlavní cíle prevence a cílové skupiny. Zahrnuje i *Minimální preventivní program*, tvořený samotnými základními školami, vycházející z doporučeného kurikula prevence. Je v něm také obsažen komponent pro kontrolu kvality a efektivity celého programu, tzv. *Čtyřúrovňový model posuzování kvalifikace* (Miovský et al., 2015).

Projekt *Prevence rizikového chování*, garantovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, popisuje základní princip prevence rizikového chování jako „*výchovu k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti*“ (MŠMT, 2010).

1.1 Vymezení základních pojmů prevence rizikového chování

V této kapitole bych ráda čtenáře uvedla do problematiky prevence rizikového chování a upřesnila jim klíčové pojmy, které jsou stěžejní pro mou diplomovou práci. Upřesnění základních pojmů povede čtenáře ke správnému uchopení tématu.

Pojmů souvisejících s prevencí rizikového chování je několik. Zde vyzdvihnu ty, které jsou obsaženy v jedné ze čtyř částí monografie *Prevence rizikového chování dětí a mládeže*, konkrétně v díle *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování* (Miovský et al, 2015).

- **Chování** – „...souhrn všech vnějších projevů člověka, tedy reflexních reakcí, pohybů, činností, jednání. Zahrnuje složky vrozené i naučené, složky záměrné i bezděčné, adaptivní a maladaptivní, útočné i obranné, verbální i nonverbální, sociální i antisociální apod. U člověka je výsledkem vnitřních stavů, sociálních podmínek, záměrného i nezáměrného působení, situace“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009).

Chování je dále rozděleno na několik typů, které mají významný vliv při vývoji dítěte i při dalším procesu vzdělávání.

- **Rizikové chování** – „...chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost“ (Miovský & Zapletalová, 2006).

Pojmem rizikové chování je nahrazen původní termín *sociálně – patologické jevy*. Tento nový termín se používá až v posledním desetiletí a více klade důraz na jednotlivce či sociální skupiny. Podrobněji definuje daný problém (Miovský et al., 2015).

- **Jiné formy rizikového chování** – „...různé formy rizikového chování a jednání, které přímo nebo nepřímo vzájemně souvisejí“ (Miovský et al., 2015).

Řadíme sem formy agresivního chování, problematiku sexuálního chování, užívání návykových látek, poruchy příjmu potravy a další.

- **Vzorce rizikového chování** – „...soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky je možné podrobit vědeckému zkoumání a které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi“ (Miovský et al., 2015).

Mezi nejčastější typy rizikového chování řadíme: záškoláctví, šikanu a extrémní projevy agrese, extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, rasismus a xenofobii, negativní působení sekt, sexuální rizikové chování, závislostní chování, okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte a spektrum poruch příjmu potravy (Miovský, Skácelová, Zapletalová, & Novák, 2010).

- **Prevence rizikového chování** - „...typy zdravotních, sociálních, výchovných či jiných intervencí směřujících k předcházení rizikového chování, zamezujících jeho další vývoj, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky“ (Martanová et al., 2012).

Cílem prevence je snížit počet jedinců, kteří přišli do styku s rizikovým chováním na co nejnížší a také předcházet samotnému rizikovému chování.

- **Specifická prevence rizikového chování** – „...takové aktivity a programy, které jsou úzce zaměřeny na některou z konkrétních forem rizikového chování“ (MŠMT, 2009).

Specifickou primární prevenci lze dále rozdělit do tří úrovní – všeobecná primární prevence, selektivní primární prevence a indikovaná primární prevence. Každá z těchto skupin je vymezena pro jedince či skupiny jedinců se shodným problémem (MŠMT, 2013).

- **Nespecifická prevence rizikového chování** – „...aktivity, které nemají přímou souvislost s rizikovým chováním a aktivity, které napomáhají snižovat riziko vzniku a rozvoje rizikového chování prostřednictvím lepšího využívání volného času“ (MŠMT, 2005, Černý, 2010).

Zde řadíme zájmové a sportovní aktivity a další programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel a zdravého rozvoje osobnosti. Také vedou k odpovědnosti za sebe a své jednání (MŠMT, 2005).

- **Programy prevence rizikového chování** – na úrovni základní školy se vždy jedná o Minimální preventivní program. „*Minimální preventivní program reprezentuje poměrně velmi složitou a komplexní intervenci*“ (Miovský et al., 2015).

Jde o program, který provází každého žáka od začátku školní docházky až po jeho odchod ze základní školy. Zahrnuje specifické i nespecifické části a vždy musí korespondovat se školním řádem, rámcovým vzdělávacím programem a dalšími podmínkami školy (Miovský et al., 2015).

Kvalitním programem se rozumí „...*takový program, který je efektivní, integrovaný do širšího systému preventivního působení a který slouží jednoznačně definovanému cíli*“. Musí splňovat kritéria stanovená Standardy a odpovídat potřebám zájemců (Martanová, 2012).

- **Cíle školské prevence** – „...*maximální možné předcházení vzniku rizika pro zdraví u dětí a dospívajících a současně redukovat důsledky/dopady spojené s konkrétními projevy rizikového chování*“ (Miovský et al., 2015).

Cíl je rozdělován do tří základních rovin, které se snaží zamezit vzniku rizikového chování (MŠMT, 2005).

Z mého pohledu začínajícího pedagoga je znalost prevence jedním z nejdůležitějších aspektů pro zamezení rizikového chování u žáků. Pro učitele je velmi důležitá znalost základních zásad pro předcházení rizikového chování. Pokud ale k problémové situaci dojde, je nutné znát postupy, jak na danou situaci reagovat a na jaké pracovníky se ve školním prostředí obrátit. Na každé základní škole již pracuje školní metodik prevence, který se těmito problémy zabývá, a je naší povinností ho o veškerém rizikovém chování informovat a dále s ním spolupracovat.

1.2 Certifikace kvality v primární prevenci

Certifikace je označení pro posouzení, zda vypracovaný program odpovídá kritériu kvality či nikoliv. Veškeré programy vypracované pro využívání v prevenci rizikového chování musí splňovat podmínky vycházející ze stanovených a schválených dokumentů. Tyto dokumenty jsou souhrnně označovány jako *Standardy*.

Systém certifikací odborné způsobilosti byl znovuoobnoven v červnu roku 2013 a odpovídá za ně Národní ústav pro vzdělávání. Za garanci oblasti certifikací odborné způsobilosti programů odpovídá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Prvními Standardy, které vyplynuly z Usnesení vlády č. 1045 z roku 2000, byly *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence užívání návykových látek* (MŠMT 2005, MŠMT 2008).

Dalšími v pořadí byly vypracovány *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování* (MŠMT, 2012). Již v průběhu projektu Phare Twinning se spolu s odborníky z Belgie a Rakouska začaly vytvářet *Standardy specifické primární prevence užívání návykových látek*.

Základní rámec navazujících Standardů je v souladu s Národní strategií protidrogové politiky až do roku 2018. Její plnění dle kritérií kvality navazuje na *Koncepci prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže* do roku 2000, *Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy* do roku 2008 a *Strategii prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže* do roku 2012.

Veškeré standardy zpracované pro školskou primární prevenci jsou v souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání, tedy Bílou knihou. Bílá kniha je dokument, který formuje vládní strategii v oblasti vzdělávání. Standardy z ní vycházejí hlavně v oblastech týkajících se žáků, vztahů mezi žáky, pedagogů a vytváření klíčových kompetencí (Miovský et al., 2015).

Dále souvisejí s *Protidrogovou strategií EU* do roku 2012, *Akčním plánem Evropské unie boje proti drogám* až do roku 2012 a s mezinárodní organizací WHO (např. Evropské zdraví 21).

1.3 Kritéria cílových skupin v primární prevenci

Prevence rizikového chování je rozdělena do jednotlivých skupin, které jsou spojeny společnými znaky. Dle určitých kritérií označujeme tyto skupiny za tzv. cílové skupiny preventivního programu. Ty můžeme definovat jako „...skupiny populace, na které se daný primárně-preventivní program orientuje“ (Miovský, Čablová, 2015).

Pro efektivitu prevence je důležité správné zařazení jedince do cílové skupiny dle daných kritérií. Zařazení do cílové skupiny není vůbec jednoduché. Před definitivním vymezením cílové skupiny je důležité odpovědět na následující otázky (Wilson, Kolander, 2011):

- Jaké jsou základní charakteristiky a potřeby dané cílové skupiny a na základě čeho to víme a tvrdíme?
- Jaké mají osoby patřící do cílové skupiny postoje k problému a jaké jsou vhodné postupy vztahující se k možnostem řešení problému?
- Jak je problém definován, kým a proč?
- Které osobnostní či jiné rysy činí z této skupiny zranitelnou a ohroženou populaci?

Rozdělení cílových skupin je založeno na rozeznávání základních znaků (např. věk, pohlaví, profese, vzdělání či sociální postavení). Ve školním prostředí základní školy je pro nás klíčový nejen věk, ale i zdravotní stav dítěte, jeho povahové rysy a nelze opomenout i sociální zázemí. Mnohdy se setkáváme s tím, že právě odlišnosti ve zdravotním stavu dítěte či sociální postavení dávají příčinu vzniku rizikového chování.

Při řešení již vzniklého problému je potřeba pracovat s žáky podle již zmíněného Minimálního preventivního programu. V něm jsou jasně vymezené a rozlišené postupy a strategie v rámci jednotlivých ročníků.

Michal Miovský a kolektiv v monografii popisuje cílové skupiny dle čtyř kritérií (Miovský et al., 2015):

- **Věkové kritérium** – rozčleňuje dětskou populaci do pěti skupin. Věkové skupiny zohledňují vývojově-psychologické periody dítěte. Odborníci v oblasti prevence doporučují zahájit osvětu preventivních programů již od spodní hranice kritéria, tedy od tří let věku dítěte (Miovský, Zapletalová, 2005).
 - Předškolní věk (3-6 let)
 - Mladší školní věk (6-12 let)

- Starší školní věk (12-15 let)
 - Mládež (15-18 let)
 - Mladí dospělí (18-26 let)
- **Kritérium náročnosti** – je založeno na rozpoznávání relevantní míry sociální a zdravotní zátěže ve vztahu k rizikovému chování. Je vždy nutné charakterizovat zdravotní a sociální zátěž a podle její míry určit náročnost preventivní práce. Podle zdravotní a sociální náročnosti rozdělujeme cílové skupiny takto (Miovský et al., 2015).
 - Nezasažená populace bez výrazně zdravotně-sociální zátěže
 - Nezasažená populace s výraznou zdravotně-sociální zátěží
 - Zasažená populace bez výrazné zdravotně-sociální zátěže
 - Zasažená populace s výraznou zdravotně-sociální zátěží
 - Zasažená populace s výraznou zdravotně-sociální zátěží s výrazným podílem aktuálních komplikujících faktorů nesouvisejících s návykovými látkami
 - Zasažená populace s výraznou zdravotně-sociální zátěží s výrazným podílem aktuálních komplikujících faktorů souvisejících s návykovými látkami
 - **Sociálně-společenské kritérium** – spolu se dvěma již zmíněnými tvoří ucelený, vzájemně se doplňující rámec. Význam tohoto členění je kladen na institucionální diferenciaci skupin. Podle Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost je blíže charakterizováno pět skupin (EMCDDA, 2011).
 - Znevýhodněná komunita
 - Rodina s rizikovými faktory
 - Děti ohrožené nedokončením školní docházky
 - Mladí pachatelé trestných činů
 - Mládež ohrožená sociálně-ekonomickým vyloučením

Všechny skupiny sociálně-společenského kritéria se mohou vzájemně propojovat. Děti, potřebující prevenci, mohou pocházet ze sociálně znevýhodněného prostředí nebo z rodin, kde se vyskytuje užívání alkoholu nebo návykových látek. Tyto aspekty často vedou ke vzniku

rizikového chování. V těchto případech je prevence důležitá nejen pro předcházení kriminality, nedokončení školní docházky, ale i páchání trestné činnosti. To vše může vést k vyloučení jedince ze společnosti.

Programy vypracované pro děti zařazené dle sociálně-společenského kritéria se zaměřují na včasnou detekci záškoláctví, zabránění recidivitě a trestné činnosti. Včasná prevence může zabránit vzniku rizikového chování nebo omezit jeho rozsah. Prevence se snaží dětem ukázat cestu k lépe vedenému životu, než doposud byly zvyklé. Starší žáci mohou využít preventivní programy zaměřené na profesní a kariérové poradenství či rekreační aktivity (Miovský et al., 2015).

- **Institucionální kritérium** – zaujímá velký význam v oblasti školní prevence. Spolu s diferencí v rámci profesního kritéria vytváří kompatibilní celek. Díky možnostem včasného a pravidelného využívání preventivních programů patří mezi efektivní intervenci. Je rozdělena do pěti cílových skupin (Miovský et al., 2015).
 - Žáci a studenti základních a středních škol
 - Studenti vysokých škol
 - Děti a mladiství v zařízeních ústavní péče
 - Nezaměstnaní mladí lidé do 26 let
 - Rizikové profese

Vysoká efektivita preventivních programů je prokázána u žáků základních a středních škol. Zde je díky dostupnosti velmi vysoká úroveň intervence a důležitým aspektem je i kvalitní spolupráce s pedagogy a metodiky prevence. Na vysokých školách je míra intervence mnohem nižší. Důvodem je hlavně předpokládaný vyšší intelekt studentů, schopnost kritického myšlení a vyšší míra znalosti v oboru rizikového chování.

Časté intervence se provádí i v zařízeních ústavní péče. Zde je možná častá opakovanost programů. Na druhou stranu je zde velmi různorodá skupina dětí, jež zaujímá rozsáhlé spektrum rizikového chování. Ústavní péče zahrnuje děti a mladistvé právě kvůli jejich rizikovému chování, které může být důsledkem života v sociálně znevýhodněném prostředí nebo je podmíněné jinými problémy v rodině.

Mezi ohrožené skupiny patří i nezaměstnaní mladí lidé a žáci po ukončení školní docházky. Ti často neumí efektivně využívat množství volného času, a tím může docházet ke

vzniku závislosti radícím se také k rizikovému chování. Prevence pro skupiny nezaměstnaných je velmi špatně dostupná (Miovský et al., 2015).

Dle Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost se dílčí skupiny dále diferencují v selektivní prevenci podle příslušnosti jedince na další skupiny (EMCDDA, 2011).

- Etnická skupina
- Rodina s rizikovými faktory
- Pohlaví
- Tzv. rekreační uživatelé drog

1.4 Systém školské primární prevence rizikového chování

Školská primární prevence je postavena na *Metodickém doporučení k primární prevenci* vytvořeném Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Metodické doporučení bylo k 1. 1. 2018 v některých oblastech aktualizováno. Větší úpravě se podrobila část zaměřená na kyberšikanu. Ta byla doplněna o návod, jaké má pedagog možnosti při řešení problémových situací, možná doporučení při řešení kyberšikany i mimo vyučovací hodiny a další doporučení určené ředitelům škol. Úpravou se zabýval Kamil Kopecký a René Szotkowski z Univerzity Palackého v Olomouci (E-bezpečí, 2018).

Primární prevence využívá specifické či nespecifické programy. Školská prevence je založena na těch nespecifických, které žákům nabízejí vhodné aktivity nejen ve škole, ale i ve volném čase.

Každá základní škola se opírá o vlastní *Minimální preventivní program*, tedy dokument zaměřený na výchovu žáků, jejich osobnostní a sociální rozvoj a také rozvoj jejich komunikativních dovedností (Miovský et al., 2010). Program se vypracovává na základě *Metodického pokynu k primární prevenci rizikového chování dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Dle rámcového vzdělávacího programu škola vytváří také *Školní preventivní program* pro školy a další školská zařízení. Kompletací těchto dvou preventivních programů je pověřen školní metodik prevence. Ten se také podílí na přímé činnosti s žáky, která má za úkol snižovat četnost rizikového chování. Jeho práce dále zahrnuje informovat další pedagogické pracovníky příslušné školy a napomáhat jim při již vzniklé problémové situaci.

2 Osobnost romského dítěte

Osobnost je označována jako duševní celek, který je charakteristický nejen vnitřní částí, ale i strukturovaností jeho dílčích složek a individuální specifičností a který ji odlišuje od ostatních osob (Vágnerová, 2008).

Osobností identita je něco, co potřebuje každý z nás. S identitou se člověk nenarodí, ale hledá ji v průběhu svého života. Naproti tomu je identita sociální, se kterou již jedinec přichází na svět. Ta se odráží v jeho vlastní identitě a vnímání sebe samého. Sociální identita jedinci určuje jisté postavení v sociální rovině na základě kultury, tedy nejbližšího sociálního prostředí.

Pokud si dítě osvojí danou kulturu, je pozitivně vnímáno svým nejbližším okolím. Problém nastává, pokud se dítě právě v období sebepoznání dostane do společnosti s jinými hodnotami. Co se s dítětem stane, pokud novým kritériím neporozumí a naopak okolí nerozumí jemu? Romské děti se s tímto často setkávají při vstupu do předškolního či školního vzdělávání. V tomto období se hodnoty z jejich minoritní kultury částečně odlišují od hodnot většinové společnosti, které škola reprezentuje (Pape, 2007).

Romská kultura je bezpochybně odlišná od kultury české. Zřídka bývá pochopená a poznána. Romské dítě už vstupuje do školy s jistým rizikem nepochopení a to se odráží v negativních reakcích nejen ze stran spolužáků, ale i pedagogů. Obranné reakce romského žáka mohou mít různé formy chování. Introvertnější žáci se mnohdy izolují od ostatních a důsledkem se nejčastěji stává nezáměr o školní docházku a vzdělávací proces, až dojde k zanedbávání školní docházky, tedy záškoláctví. Naopak u extrovertů může dojít ke slovním útokům, které se později mohou vystupňovat k agresivnímu chování a fyzickému napadání spolužáků, v některých případech i učitelů.

Těmto situacím by se měl učitel snažit předejít. Dle Luptákové je důležité, aby učitel před nevhodnými závěry postupoval podle pravidel pro předcházení těmto situacím (Luptáková, 2004):

- učitel důsledně zmapuje situaci žáka, jeho možnosti a schopnosti a jeho kulturní prostředí,
- učitel důsledně analyzuje motivy konání žáka a soudy vynáší citlivě,
- učitel vytváří pozitivní socioemoční klima ve třídě,
- učitel citlivě přistupuje k hodnocení a diagnostikování žáka.

2.1 Mýty a předsudky o Romech

V současné době je romská problematika hojně diskutovaným tématem. Rozpory mezi majoritní a minoritní společností trvají již poměrně dlouhou dobu. Otázkou zůstává, zda jsou podněty pro rozpory založeny na faktech či na předsudcích.

Majoritní společnost se snaží romskou populaci velmi izolovat. Tyto dvě společnosti spolu minimálně komunikují, a tudíž jejich vzájemný vztah nelze prohlubovat. Majorita často získává informace o Romech z médií a neověřených zdrojů, a tak vznikají mýty, předsudky a stereotypy o romské komunitě. Lze tedy říci, že nedostatečná informovanost o romské komunitě zapříčiňuje vzniku špatného spolužití a odlišného vnímání kultur. Nezabraňuje tomu ani nastavený sociální systém a postoj státu, který je pak příčinou nevole majoritní společnosti k minoritní.

Postoje k Romům se předávají napříč generacemi po několik staletí. Již z historických pramenů víme, že Romové nikdy nebyli považováni za rovnocenné příslušníky české společnosti a jejich místo bylo vždy na okraji společnosti (Navrátil, 2003).

Na základě prostudování knihy *Romové v české společnosti* bych si dovolila shrnout nejčastější mýty a předsudky o romské komunitě:

- četnější nezaměstnanost v romské menšině,
- nižší stupeň vzdělanosti v romské menšině,
- Romové neznají hodnoty vzdělání, nepodporují v něm své děti,
- majoritní společnost má větší averzi vůči Romům,
- Romové nemají zájem o přizpůsobení se a začlenění do společnosti,
- majoritní společnost se straní bydlet v blízkosti Romů,
- majoritní společnost se cítí nebezpečně v blízkosti Romů,
- Romové žijí převážně ze sociálních dávek.

Kořeny Romů sahají až do období středověké Indie. Do Evropy se přesunuli ve 14. století, kde dostali stejně jako ostatní kočující po Evropě označení Cikáni. Zpočátku byli Evropany přijímáni a považováni za poutníky, ale časem se stali neoblíbenými. Příčinou byl odlišný způsob jejich života od života usedlíků. Již v té době začali být Cikáni vnímáni jako cizí, nebezpeční a nepočetní (Rheinheimer, 2003).

Romové mají ale i své kladné stránky. Jsou považováni za skvělé hudebníky a tanečníky, což se traduje již od 19. století, kdy se proslavili v Maďarsku a později i ve Španělsku. Kromě hudby patří k tradičním romským profesím i kovářství a košíkářství.

2.2 Postavení romského dítěte v rodině

Podle mého názoru, vyplývajícího ze školní praxe s romskými žáky, jsou vztahy v romské rodině velmi důležité. Sami Romové je řadí na první příčky sociálního žebříčku. Vztah mezi dětmi a rodiči je pro členy romské populace nenahraditelný. Je závislý na vzájemných poutech propojených společnou kulturou, v níž žijí.

Tradiční romská rodina je velká a vyznačuje se pevnou hierarchií. Každý člen v rodině je významný svými individuálními schopnostmi a dovednostmi a tím získává svou sociální roli v rodině. Největší úcta je směřována k nejstarší ženě rodiny, tedy k babičce. Romská rodina drží velmi při sobě a její členové si vzájemně pomáhají (Ševčíková, 2003).

Romská rodina se vyznačuje větším počtem sourozenců. Na děti je kladen důraz k samostatnosti. Děti jsou informovány o důležitých událostech a problémech v rodině, jsou brány za rovnocenné partnery se svou sociální rolí. V romské rodině je názor dítěte považován za názor rovnocenného jedince, což majoritní společnost většinou nepreferuje (Balabánová, Balážová, Gabal, 1999). V romské rodině je typické, že jedinec nerozhoduje nic sám, ale na všech méně či více důležitých rozhodnutích se podílí názory a postoje všech členů rodiny. „*Kolektivní rozhodování a zodpovědnost v romské rodině vede k tomu, že jednotlivec nemá potřebu jakékoli vlastní individuální životní ambice, a to velmi citelně poznamenává školní práci a budoucí profesionální orientaci. Způsob života v romské rodině vede u jednotlivce ke ztrátě pocitu zodpovědnosti za svůj život, což je v rozporu s pocitem tíhy zodpovědnosti za sebe sama, který je nosným principem evropské kultury*“ (Balabánová, 1991). Značí to, že na budoucí způsob života dítěte, jak ve společnosti, tak ve školském prostředí, má velký vliv rodina, ve které se dítě narodí a její uznávané hodnoty. V romské rodině není kladen důraz na individualitu a rozvíjení jedince.

Výchova každého dítěte je úzce spjata i s prostředím, ve kterém je dítě vychováváno. Jinak tomu není ani v romských rodinách. Nedostatky ve výchově a vzdělávání se mnohdy objevují v rodinách, které žijí na okraji společnosti a mají odlišné společenské hodnoty. Kořeny nedostatků můžeme pozorovat již od narození dítěte, kdy je vlivem špatné

životosprávy matky v období těhotenství možné zaznamenat odchylky u novorozence. V těchto případech byl plod dítěte zřejmě ohrožen nesprávnou výživou matky, kouřením, alkoholem, v nejhorším případě drogami. Děti pocházející z takové rodiny mohou mít sklon k návykovým látkám již v raném věku. Tento přístup rodičů je špatným vzorcem pro děti a jejich socializaci do společnosti (Matoušek, Pazlarová, 2014).

2.3 Socializace romského dítěte

Jandourek definuje socializace jako „*sociologický, sociálně psychologický a pedagogický pojem, který označuje proces, při kterém se jedinec začleňuje do společnosti, přičemž si osvojuje její hodnoty, normy, chování, schopnosti a učí se sociálním rolím. Výsledkem tohoto procesu je vytvoření sociálního já, sociální identity a sociokulturní osobnosti. Socializace probíhá po celý život, nejdůležitější je však v dětství a mládí*“ (Jandourek, 2007).

Pojem socializace je úzce spojen s výchovou dítěte již od raného dětství. Cílem socializace je začlenění dítěte do nové společnosti. Celý proces je ovlivněn dalšími vlivy, které na jedince působí. Ty mohou být záměrné, nezáměrné, řízené nebo neřízené. Velkou roli hraje především rodina, která jedince učí hodnotám a návykům a blízké okolí - přátelé, škola, spolužáci nebo volnočasové aktivity (Kraus, 2001).

Socializací romských dětí se zabývá ve své knize Jiří Reichel. Z jeho pohledu se nevztahuje k celé společnosti, ale pouze k romské komunitě. Reichel tvrdí, že u Romů je socializace dětí směřována k samostatnosti a schopnosti postarat se o členy své rodiny, přičemž není důležité, jakým způsobem k dosažení cíle dojde (Reichel, 2004).

Socializace mnohdy slouží i jako prostředek pro získávání hodnot.

2.4 Vzdělávání romských dětí

V soudobém školském systému jsou žáci základních škol vzděláváni na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy (RVP ZV), popřípadě dle přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV LMP).

Na základní škole, kde pracuji, vzděláváme žáky s výukou podle obou typů vzdělávacích programů. Školu navštěvují žáci nejen ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, ale i žáci se zdravotním postižením. Nejčastěji jsou zde žáci s ADHD, ale školu navštěvují i žáci

s lehkým mentálním postižením. Pro žáky patřící právě mezi znevýhodněné se využívá systém podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, které jsou specifikovány ve školském zákoně z roku 2016 (Školský zákon).

Romové se do vzdělávacího systému začali začleňovat až s nástupem vlády Marie Terezie. Ta se zasloužila o vydání několika dekretů a nařízení o způsobu života Romů. Snažila se o jejich trvalé usazení a tím docházelo k menším rozdílům ve společnosti mezi majoritními a minoritními obyvateli. S cílem začlenit romské děti do povinné školní docházky pokračoval i syn Marie Terezie, Josef II. Josef II kladl důraz právě na povinnou školní docházku a následné vyučení romských dětí v řemeslných oborech. Romské rodiny, které měli o vzdělání svých dětí zájem, se usadily a integrovaly do školského i společenského systému. Mnoho z nich ale nesvoboda a usedlost tak svazovala, až se po krátké době opět vrátily k jejich kočovnému životu (Daniel, 1994).

Na počátku dvacátého století byla snaha Romy usadit a integrovat. Společnost se je snažila vychovávat a ukazovat jim kvalitnější způsob života. Romové ale neměli zájem o jiný způsob života a vzdělání pro ně nebylo prioritní. Už tehdy začali být označováni především za zloděje. Romové se díky nezájmu o vzdělání stávali více a více negramotní, a od rostoucí sociální i společenské úrovně majority se rozdíly jejich kultur více prohlubovaly.

Mezníkem ve vzdělávání Romů se stalo vybudování školního systému, které následovalo po nátlaku ze strany státu tehdejšího Československa. V roce 1927 vyšla sbírka zákonů, která uváděla, že v případě nevhodného pečování o své potomky, může stát nařídit odnětí a převychování romského dítěte v jiné, řádné rodině. I podle Šotolové jsou Romové velmi soudržní a jejich děti jim nejsou zdaleka lhostejní. Sbírka zákonů tedy podnítila jejich chování a podpořila stavbu školy (Šotolová, 2001). Po uzavření romské školy začali někteří žáci navštěvovat školy měšťanské. To způsobilo opět rozruch mezi rodiči, kteří si nepřáli, aby jejich dítě navštěvovalo školu společně s žáky romskými.

Vzhledem k stále trvajícimu malému zájmu Romů o vzdělání dochází k jejich nízké kvalifikaci a obtížnějšímu získání profesních dovedností. Tyto aspekty způsobují v dospělosti problémy s nezaměstnaností a případnou diskriminaci na pracovišti. Je zjištěno, že nezaměstnanost u romské populace činí kolem sedmdesáti procent, místy dosahuje až k devadesáti procentům (Vzdělávací metodologie pro podporu romských žáků). Jak se snaží zabránit romské nezaměstnanosti školní a státní instituce?

Jistě stojí za zmínku, že problematikou vzdělávání romských dětí se zabýval Národní program Phare z roku 2000, který v rámci Evropské unie přispíval k šíření interkulturní výchovy a vzdělávání. Cílem bylo vytvářet vhodné interkulturní prostředí pro žáky z různých kulturních a sociálních vrstev. Program Phare podporoval rozvoj metodických materiálů a výměnu zkušeností učitelů v rámci Evropské Unie. *„Podpora romské integrace byla z prostředků EU šířena více směry, zejména prostřednictvím Nadace Rozvoje občanské společnosti (program Dživas Jekhethane) a přímou podporou státních institucí z prostředků Phare“* (Vzdělávací metodologie pro podporu romských žáků).

K velké podpoře romské vzdělanosti došlo i na státní úrovni. Již od roku 1993 se začaly zřizovat přípravné třídy, které z větší části navštěvovaly právě romské děti. Přípravné třídy jsou součástí některých základních škol dodnes. Pomáhají žákům odstraňovat kulturní a sociální bariéry a rozvíjet základní znalosti a dovednosti, které jim usnadní vstup do prvních ročníků základních škol. Bohužel, v současné době romské rodiny využívají možnosti přípravných tříd velmi zřídka (Balvín, 2004).

Přípravné třídy nejsou směřovány pouze na romské žáky, ale mohou je využívat všichni žáci s určitým zdravotním či sociálním handicapem. Kromě romských dětí sem docházejí i děti ze sociálně slabších rodin, z rodin žijících na okraji společnosti nebo děti z rodin pracovně zaneprázdněných. Žáci se v přípravných třídách lépe socializují a dochází k rozvoji jejich osobnosti. Často se zde prohlubují hygienické návyky a srovnávají se nedostatky v odlišnosti kultur. Pro děti je pak jednodušší začlenění do kolektivu školního prostředí.

Po novelizaci školského zákona č. 561/2004 Sb. v roce 2016 došlo k ustanovení povinného předškolního vzdělávání. Rodiče tak mají povinnost své děti přihlásit do mateřské školy nebo do již zmíněné přípravné třídy.

Po splnění předškolního vzdělávání následuje vstup do prvního ročníku základní školy. Pro přijetí do základního vzdělávání je nutné posoudit, zda je dítě připraveno pro zvládnutí školních povinností. U žáků, u kterých jsou zřejmé některé nedostatky, dochází k posouzení kritérií v rámci pedagogicko-psychologické poradny. Kritéria pro přijetí na první stupeň posuzují speciální pedagogové. Aby dítě zvládalo školní povinnosti, je nutné při zápisu do školy obstat ve čtyřech oblastech školní zralosti – tělesná stránka, duševní vyspělost, emoční zralost a zralost sociální.

U romských dětí často přicházejí s nástupem do školy i problémy. Většina romských dětí přichází do školních zařízení pouze se zkušenostmi ze života rodiny, popřípadě z povinného

předškolního vzdělávání. Při vstupu do školy se dítě setkává s novými, málokdy romskými učiteli, školními pomůckami, učebnicemi a spolužáky. Mnohdy je pro něho nové i prostředí. Z tradiční romské rodiny nepřicházejí děti s takovým základem, který se u průměrného žáka očekává. Mnohočlenná romská rodina zejména neklade důraz na rozvíjení osobnosti dítěte, učení se novým věcem a chybí také procvičování jemné motoriky. Díky tomu mohou hned z počátku školní docházky nastávat nedorozumění mezi žákem a učitelem, která se v průběhu času prohlubují. Časem se mohou odrazit ve školní neúspěšnosti dítěte a zápornému vztahu k vzdělávacímu procesu (Varianta, Člověk v tísní, 2002).

Projekt Varianta, Člověk v tísní stanovil hlavní problémy, které romské dítě doprovázejí s nástupem do školy (Varianta, Člověk v tísní, 2002):

- nedostatek času a prostoru na domácí přípravu,
- neochota rodičů zajistit základní školní pomůcky,
- priorita pracovat doma (např. péče o sourozence) než ve škole,
- nezvyk na pevný denní režim, přísný řád a aktivity vyžadující dlouhodobé soustředění,
- neschopnost se samostatně rozhodovat a zodpovídat sám za sebe,
- nerozvinutá jemná motorika, neznalost kreslení a psaní,
- neznalost pojmů, které nejsou potřeba v praktickém životě a které děti získávají z knih a encyklopedií,
- jazyková bariéra i u dětí, které již nemluví romsky, ale stále užívají etnolekt češtiny.

Problémy a překážky pro integraci romských žáků do vzdělávacího procesu byly shrnuty i prostřednictvím MŠMT (Tichá, MŠMT, 2008):

- nedostatečná domácí příprava,
- málo motivující rodinné prostředí,
- absence práce s knihami, hračkami,
- slabá motivace pro školní práci,
- neprospěch, nezažití úspěchu,
- postoje romských rodičů ke škole a předsudky některých učitelů k Romům,
- sociální problémy (např. špatné hygienické podmínky, bytové podmínky, nezaměstnanost rodičů),

- nízké vzdělání rodičů,
- neznalost vyučujícího jazyka,
- obavy nejen žáků, ale i rodičů ze školního prostředí,
- školy s převahou romských žáků,
- snížené požadavky na romské žáky.

Po zhlédnutí obou shrnutí je zřejmé, že nejčastějším problémem je nedostatečná příprava vyplývající z nízké rodinné motivace, nevyhovující podmínky pro školní přípravu, nezajištěné školní pomůcky a v neposlední řadě nezájem rodičů o vzdělávání jejich potomka.

Již při prvních krocích na základní škole je zřejmé, že romským dětem chybí představivost, kreativita, soustředěnost a snaha učit se novým věcem. Proto je z pohledu učitele na základní škole nutné žáky motivovat a snažit se jim ukázat, k čemu jsou jednotlivé úkony využitelné. U romských dětí platí obzvláště pravidlo, čím více názornosti, tím lépe.

Z mého pohledu dává škola dětem to, co ve své rodině postrádají – pozornost. Správný učitel dá možnost vyniknout každému žákovi v oblasti, která je pro něho inspirativní a baví ho. Tedy i romské dítě má právo zažít úspěch a být za něco obdivováno.

Větší problémy s nezvládnutím učiva přicházejí s druhým stupněm základní školy. Díky nulové domácí přípravě žáci často postrádají základní znalosti jednotlivých předmětů, nerozumí souvislostem a nejsou schopni si nové poznatky zapamatovat a následně je aplikovat do praxe. Učivo si neumí správně osvojit a tím se stupňuje nezájem až ignorace vzdělávání. Pro udržení zájmu o vzdělání je důležitý individuální přístup ke každému žákovi. To ale není při velkém počtu žáků ve třídě možné. Snahou učitelů bývá žáky zaujmout, což není jednoduché, obzvláště u romských žáků. K ignoraci vzdělávacího procesu přispívá také častá absence, což pedagogové nemají možnost ovlivnit. Za absenci zodpovídají rodiče.

2.5 Úspěšnost romských dětí ve vzdělávacím procesu

Úspěšnost při vzdělávání romských dětí je do značné míry založena na vzájemném vztahu školy a rodiny. „*Škola, která chce úspěšně vzdělávat romské děti, musí též najít cestu k jejich rodičům*“ (Varianta, Člověk v tísni, 2002).

Snahou pedagogů bývá přesvědčit rodiče o důležitosti vzdělávání vzhledem k jejich uplatnění v budoucnu. Na začátku spolupráce s romskými rodiči si musí pedagogové vytvořit

vzájemnou důvěru, která jim pomůže překlenout a vyřešit nesnáze, které se v průběhu školní docházky dostaví. Bez vzájemné spolupráce s rodinou nelze zaručit dobré vzdělávací výsledky. Při vzdělávání žáků z romských rodin je důležité pochopit odlišnou kulturu a rodinné prostředí romských rodin. Od učitelů se také očekává jistá míra tolerance. Na druhou stranu je důležité rodinu na problémy a nedodržování vzájemné spolupráce upozorňovat a postupně nároky zvyšovat.

Do padesátých let plnila vzdělávací funkci převážně rodina. Od roku 1948 ji ale nahradila školská zařízení, s čímž se romská komunita dodnes nesžila. Lze konstatovat, že většina romských žáků je ve vzdělávacím procesu neúspěšná. Plyne to i z faktu, že je více jak polovina Romů žijících na území České republiky negramotných. Pro rodiče, kteří sami dosáhli jen základního vzdělání je představa středoškolského či vysokoškolského vzdělání jejich potomků nepředstavitelná (Varianta, Člověk v tísni, 2002).

Vágnerová shrnula pravděpodobné příčiny neúspěchu ve školském vzdělávacím procesu takto (Vágnerová, 2008):

- Nesprávný postoj romské komunity ke vzdělávání,
- Romové necítí potřebu pro vzdálenější hodnoty,
- v romské komunitě není kladen důraz na individuální úspěch,
- nemotivovanost Romů k úsilí o dosažení vzdálenějšího cíle,
- volná, nedirektivní výchova,
- nedostatečně rozvinuté návyky a dovednosti,
- nedostatečná znalost jazyka majoritní společnosti,
- absence předškolní docházky,
- nedostatečná vzdělanostní úroveň rodičů,
- odmítavý postoj spolužáků k jejich národu,
- častá absence ve škole.

Jsem přesvědčená, že hodnotu ve vzdělání romští žáci pochopí pouze tehdy, pokud se vzdělání stane hodnotou pro jejich rodiče.

3 Rizikové chování u romských dětí

Chování bývá označováno jako soubor vnějších projevů osobnosti. Pojem chování zahrnuje i postoje, gesta, pohyby a změny v projevování. Studium chování se zabývá řada věd.

„Chování je souhrn všech vnějších projevů člověka, tedy reflexních reakcí, pohybů, činností, jednání. Zahrnuje složky vrozené i naučené, složky záměrné i bezděčné, adaptivní a maladaptivní, útočné i obranné, verbální i nonverbální, sociální i antisociální apod. U člověka je výsledkem vnitřních stavů, sociálních podmínek, záměrného i nezáměrného působení, situace“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009).

Pro oblast rizikového chování je důležitá právě sociologie. Ta se specializuje na studium chování v rámci společnosti. Zkoumá tedy projevy chování v kolektivu či větší skupině osob. Sociologie rozlišuje tři základní typy chování. Prosociální, asociální a antisociální. První zmíněný typ označuje chování, které je pro společnost prospěšné. Asociální chování naopak není v souladu se společenským chováním a chování antisociální je zaměřené proti společnosti či skupině (Navrátil, 2011).

Druhá významná věda zabývající se rizikovým chováním žáků je přímo pedagogika. Jak víme, v období školní docházky je chování žáků hodnoceno na základě vysvědčení. V současné době je ale kladen důraz na pedagogy a další pedagogické pracovníky školy nejen nevhodné či odlišné chování žáků hodnotit, ale především zjišťovat jeho příčiny. Ty mohou pocházet ze zdravotních problémů či jsou odrazem chování, které je typické pro rodinu žáka. Chování žáků a jeho poruchy je důležité podrobněji specifikovat pomocí odborníků a přizpůsobit jim jednání s žáky, a to nejen ve výuce.

3.1 Rizikové chování romských žáků ve školním prostředí

Rizikovým chováním u dětí a mládeže se zabývá mnoho výzkumů. Rozsáhlé výzkumy jsou prováděny nejen v České republice, ale i v okolních státech a jsou zjišťovány napříč vědními obory. Odborníci jednotlivých odvětví zjišťují prevalenci rizikového chování, a to i v souvislosti s jinými faktory. Vznik a průběh rizikového chování mohou ovlivnit faktory psychické a sociální. Výzkumy jsou realizovány v pravidelných intervalech. Mezi nejdůležitější výzkumy patří Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách a studie

Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Rizikovou virtuální komunikací se také zabývají Centra prevence nebo výzkumy probíhající na univerzitách. Výsledky jednotlivých výzkumů se shodují na snižujícím se počtu výskytu rizikových situací. Příčinou je podle nich vysoká úroveň a častá informovanost v rámci prevence a provádění preventivních programů na základních a středních školách (Prohuman, 2017).

V celkových statistikách jsou zahrnuti i romští žáci. Ti bývají vystavováni rizikovému chování častěji než žáci z většinové společnosti. Důvodem je hlavně jejich rodinné zázemí a hodnoty uznávané danou rodinou. Velký vliv na vznik rizikového chování má i výchova romských dětí. Rodiče často nekladou ve výchově důraz na toleranci k ostatním žákům ve školním prostředí. Díky tomu pak ve škole kvůli sebemenšímu nedorozumění mezi žáky dochází ke vzniku problémového chování, které je nutné řešit, a dále se mu snažit předcházet.

Projevů rizikového chování, které jsou možné přiřadit k romským žákům, je mnoho. V této kapitole se pokusím nastínit ty nejzávažnější, se kterými se pedagogičtí pracovníci ve školním prostředí, které navštěvují i romští žáci, setkávají.

Všechny typy rizikového chování jsou zpracovány v přílohách Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Kyberšikana, vandalismus a záškoláctví prošly v roce 2017 aktualizací. (MŠMT, 2018)

Na základně své pedagogické praxe jsem vybrala nejčastěji se vyskytující riziková chování, se kterými se často učitelé spolu s romskými žáky v průběhu procesu vzdělávání setkávají. Všechny vybrané typy jsou blíže specifikovány v přílohách MŠMT. Základním školám slouží jako obecný rámec pro vypracování krizového plánu, který vymezuje výchovné problémy.

3.1.1 Návykové látky, alkohol

Nejen romští žáci přicházejí, během své docházky na základní a střední škole, do styku s návykovými látkami. „*Užívání návykových látek lze považovat za rizikové chování, na kterém se podílí mnoho faktorů. Vydefinování rizikových faktorů pomáhá najít vhodné a účinné intervence a předcházet hlubším negativním dopadům, které ovlivňují rozvoj osobnosti a uplatnění mladého člověka v životě*“ (Prevence - info). Již zmíněná, Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách, se zaměřuje na využívání návykových látek u studentů ve věku

16 let. Poslední výsledky v porovnání s předchozími výzkumy poukazují na výrazný pokles v konzumaci alkoholu, kouření cigaret a zkušeností s nelegálními drogami. Studie došla také k názoru, že se vyrovnávají rozdíly mezi dívkami a chlapci (Csémy, Chomynová, Mravčík, 2016). Podobné výsledky potvrdila i Mezinárodní výzkumná studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků v rámci Světové zdravotnické organizace (WHO).

Nejvíce využívanou návykovou látkou mezi žáky a mladistvými je alkohol. „*Alkohol je v Evropě nejrozšířenější návykovou látkou. Rozšířenost pití alkoholu má hluboké společenské a kulturní kořeny. Alkohol je legální drogou, přičemž její dostupnost je v různých zemích upravena odlišně*“ (Prevence – info).

Školy vytvářejí podmínky pro předcházení výskytu případů užívání návykových látek v prostorách školy. Zajišťují ochranu zdraví žáků před škodlivými účinky návykových látek a poskytují žákům pravdivé a věcné informace o návykových látkách. Pedagogové také provádějí preventivní programy zaměřené na užívání návykových látek.

3.1.2 Syndrom CAN

„*Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (CAN - Child Abuse and Neglect) je definován jako poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné*“ (Vágnerová, 2008).

Statistiky uvádějí, že CAN v ČR trpí v současné době 1 – 2 procenta dětské populace, což představuje 20 – 40 tisíc dětí. Děti jsou nejčastěji poškozovány od svých rodičů nebo dalších blízkých. Rodiče mnohdy své děti využívají k uspokojení vlastních potřeb, přičemž na děti neberou ohled. Zneužívají fyzické síly či psychické stránky dítěte. Pro prevenci v situaci syndromu CAN je důležité si včas všimnout signálů, které často vedou ke zhoršení prospěchu žáka. Ve většině případů lze také zaznamenat fyzické změny na těle žáka (MŠMT, Příloha č. 5, 2016).

Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte lze často pozorovat u romských žáků. Jejich rodiče je považují za plnohodnotné členy rodiny, a tak mnoho dětí plní roli dospělého jedinice. Děti jsou velmi často využívány pro domácí práce, vyzvedávání sourozenců ze školek a škol, čímž ve svém věku zastávají role otce či matky. Díky tomu nemají tolik času na přípravu do školy.

3.1.3 Školní šikanování

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a opakované užití fyzických a psychických útoků jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání“ (Prevence- info).

„Šikanování je nebezpečně rozbujelou sociální nemocí ve společnosti, jejímž důsledkem je poškozování zdraví jednotlivce, skupin, včetně rodiny a společnosti vůbec. Pro vztah, který označujeme jako šikanování, je příznačná naprostá asymetrie sil, kdy mocnější zneužívá slabšího a pošlapává jeho práva“ (Kolář, 2011).

Pro zjištění šikany ve školním kolektivu je nutné důkladné pozorování klimatu a vztahů ve třídě, popř. ve škole. V případě zjištění šikany, je nutné vše konzultovat s realizačním týmem pro prevenci, do kterého je zařazen ředitel školy, zástupce ředitele školy, výchovný poradce, metodik prevence, školní psycholog a speciální pedagog.

Ve spojení s romskými žáky je šikana nejčastěji zaznamenána ve vztahu mezi minoritní a majoritní společností.

3.1.4 Kyberšikana

„Kyberšikana je forma agrese, která se uplatňuje vůči jedinci či skupině osob s použitím informačních a komunikačních technologií, a ke které dochází opakovaně“ (Belsey, 2004)

Ke kyberšikaně dochází i ze stran romských žáků. Ti, stejně jako žáci z většinové společnosti, rádi využívají komunikační technologie. Mezi nejpoužívanější patří ICT technika, mobilní telefony a s nimi související aplikace – Facebook, Whats App, Instagram, a další.

Kyberšikanou se zabývá i Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, které sleduje oblast rizikových komunikačních jevů (Kopecký et al., 2015). Pomocí výzkumného nástroje Centra Prevence jsou shrnuty následující výsledky prevalence kyberšikany.

Druhy kyberšikany	2013	2012	2011
Verbální útoky	34,33%	33,44%	31,60%
Obtěžování prozváněním	26,36%	24,08%	23,43%
Vyhrožování a zastrašování	17,84%	17,38%	15,88%
Krádež identity	11,82%	10,09%	8,51%
Vydírání	7,91%	7,33%	6,82%
Ponižování, ztrapňování šířením fotografií	13,70%	10,85%	12,32%
Ponižování ztrapňování šířením videa	6,54%	5,58%	6,36%
Ponižování, ztrapňování šířením audia	3,89%	3,69%	4,45%
Průnik na účet	34,80%	32,58%	31,68%
	n>28000	n>21000	n>12000

(Kopecký et al., 2015)

V oblasti prevence kyberšikany školy žákům poskytují pravdivé informace o používání internetu. Žáci bývají také poučeni o jejich správném chování na internetových prohlížečích.

3.1.5 Extremismus, rasismus, xenofobie

Z pohledu romských žáků je zde nejpodstatnější rasismus. Ten je označován za „základní východisko odrůd tzv. pravicového extremismu a je založen na ideologii vycházející z biologické teorie zdůrazňující význam rasových znaků a rozdílů mezi rasami. Podstatu člověka spatřuje především v těchto znacích. Vychází z přesvědčení o nadřazenosti „bílé rasy“ (často užší skupiny jejich příslušníků) nad ostatními druhy „méněcenných ras“, o její předurčenosti k nadvládě“ (NICM).

Rasismem se zabývá mnoho poraden, které se snaží rozdíly mezi společnostmi stírat. Méně závažné projevy rasismu má možnost řešit sám pedagog za pomoci školního metodika prevence a školního psychologa. Při závažnějších problémech je vhodné kontaktovat příslušné státní orgány.

3.1.6 Vandalismus

Vandalismem, stejně tak i krádežemi se zabývá Institut kriminologie a sociální prevence, který pravidelně analyzuje kriminalitu dětí a mládeže v České republice. Další zprávy o kriminalitě dětí a mládeže shrnuje i Ministerstvo vnitra a Policie ČR (Prohuman, 2017). Z celkové zprávy byla vypracována studie o vývoji počtu stíhaných a vyšetřovaných osob k počtu dětí a mladistvých.

Rok	Celkem pachatelů	Z toho děti do 15 let		Mladiství (15-18 let)	
2004	121 531	3 734	3,1%	6 197	5,1%
2005	121 511	3 341	2,7%	5 654	4,7%
2006	122 753	3 027	2,5%	5 808	4,7%
2007	127 718	2 635	2,1%	6 322	4,9%
2008	122 053	2 723	2,2%	6 014	4,9%
2009	123 235	2 094	1,7%	5 339	4,3%
2010	112 477	1 606	1,4%	4 010	3,6%
2011	114 975	1 568	1,4%	4 038	3,5%
2012	113 026	1 371	1,2%	3 486	3,1%
2013	117 682	1 251	1,1%	2 939	2,5%
2014	114 611	1 369	1,2%	2 593	2,3%
2015	101 883	1 226	1,2%	2 186	2,1%

(MVČR, 2016)

3.1.7 Záškoláctví

„Záškoláctví je úmyslné zameškávání školního vyučování. Žák se z vlastní vůle, bez vědomí rodičů vyhýbá pobytu ve škole. Často má souvislost se školní neúspěšností žáka a tento jev má tendenci se prohlubovat“ (PCPP, Praha).

Záškoláctví je u romských dětí jedním z nejčastějších projevů rizikového chování. Rodiče často omlouvají svým dětem absenci, která je mnohdy neopodstatněná. Mluvíme tedy o tak zvaném skrytém záškoláctví, které je poměrně časté u sociálně znevýhodněných dětí (Mají na to!, 2013).

Častá absence je také příčinou následného nezvládnání učiva a vytváření si odstupů od svých spolužáků. Lepšímu prospěchu pak nepomohou ve větší míře ani další podpůrná opatření (doučování, individuální vzdělávací plán). Pro snížení počtu omluvených či neomluvených hodin přispívá dobré klima školy, kladný vztah s učiteli, pocit bezpečí a podpora před kolektivem. Markantní vliv na snížení absence a zlepšení prospěchu má jednoznačně vyučování žáka na základě vytvořeného IVP, díky čemuž je žák schopen učivo lépe pochopit. Některým žákům může být přidělen i asistent pedagoga, který vloží veškeré úsilí pro individuální práci s žákem (Mají na to!, 2013).

Podle výzkumů zaměřených na vzdělávání romských žáků dochází až k trojnásobné omluvené absenci oproti žákům z řad majoritní společnosti (GAC, 2009).

3.1.8 Rizikové sexuální chování

Označuje se jím soubor projevů chování, které je doprovázeno sexuálními aktivitami. Ty mohou způsobovat zdravotní, sociální či psychická rizika. Bohužel, k takovému chování ve společnosti dochází běžně, a to i u dětí školního věku. Nové trendy zvyšují riziko i pomocí sociálních sítí (PCPP).

U romských dětí toto riziko vzniká mnohem častěji a dříve než u dětí z většinové společnosti. Je to díky jejich rychlejšímu dospívání, časně sexuální reprodukci a také neznalostí případných nebezpečí (Bakalář, 2004).

3.2 Způsoby řešení rizikového chování ve školství

Na školské úrovni se na možnostech řešení rizikového chování podílí členové školního poradenského pracoviště (ŠPP). Hlavní členové jsou výchovný poradce a školní metodik prevence. Tento tým bývá mnohdy doplněn o školního psychologa, školního speciálního pedagoga a sociálního pedagoga. Součástí mohou být i vybraní pedagogové škol, kteří spoluvytváří konzultační tým. V konzultačním týmu je důležitým členem i třídní učitel (Miovský, 2015). Ten přichází s žáky do styku téměř denně a má tak možnost vypořádat problémy, se kterými se žáci potýkají.

System poradenských služeb je důležitý i pro vytvoření správné komunikace ve škole mezi všemi členy pedagogického sboru. Za poskytování poradenských služeb a vytvoření preventivního programu školy je zodpovědný ředitel školy. Program musí být vypracován tak, aby odpovídal struktuře a velikosti každé školy (Miovský et al., 2015).

Základní náplň práce členů ŠPP se liší v závislosti na potřebách žáků konkrétních škol. V případě, že školu navštěvuje více žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a výchovnými problémy, mezi které je řazena značná část romských žáků, je práce složitější a časově náročnější.

Výchovný a kariérový poradce plní hlavní funkci poradenství v oblasti volby povolání. Jeho další náplň zahrnuje i odbornou intervenci právě s žáky se speciálně vzdělávacími potřebami. Na prvním stupni je jeho práce zaměřena především na snižování rizikového chování způsobeného nevhodným chováním žáků. Náročnější je ale práce se sociálně znevýhodněnými žáky na druhém stupni. Ti se často upínají na představu o ukončení vzdělávání povinnou školní docházkou. Bohužel, ani rodiče těchto žáků nemají zájem, aby jejich dítě pokračovalo v dalším vzdělávání. Právě v těchto případech hraje důležitou roli výchovný poradce. Jeho snahou je změnit žákův postoj a nabídnout mu možnosti dalších vzdělávání pro získání dostatečného profesního rozvoje. Tato intervence by měla začít již na začátku druhého stupně. Postoj těchto žáků mohou ovlivnit i další učitelé, zvláště pak učitelé výchov. V současné době se hlavní náplní výchovných a kariérových poradců stává řešení výchovných problémů, na úkor čehož se poradenské služby v oblasti profesní upořádají (Mají na to!, 2013).

Výchovný poradce má k dispozici velmi malou hodinovou dotaci, proto nelze obsáhnout vše. Mnohdy se díky administrativním záležitostem vykonávají jen ty nejzákladnější činnosti.

Školní metodik prevence je klíčovým poradenským pracovníkem školy v oblasti primární prevence rizikového chování. Jeho náplň zajišťuje tvorbu, naplňování a hodnocení Minimálního preventivního programu, který je nutnou součástí plánů každé školy. Součástí MPP jsou přílohy s krizovým plánem školy a školním programem proti šikanování. Spolu s výchovným poradcem, školním psychologem a speciálním pedagogem se podílí na poskytování poradenských služeb (Mají na to!, 2013).

„Je to pedagog, odborně připraven pro výchovné poradenství v oblasti prevence, věnuje zvláštní pozornost prevenci a sledování chování dětí a mládeže z hlediska pedagogické,

psychologické a sociální normy, zjišťování negativních jevů a poruch a jejich napravování“ (Tyšer, 2006).

Pro práci školního metodika prevence je nutné splňovat podmínky odborné kvalifikace dle Vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. Studium trvá 250 vyučovacích hodin a pro jeho úspěšné absolvování je nutné obhájit závěrečnou práci a vykonat závěrečnou zkoušku (Miovský et al., 2015). Jeho funkce a pracovní náplň je stanovena Vyhláškou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Standardní činnost metodika zahrnuje oblast metodickou a koordinační, informační a poradenskou. Metodická a koordinační činnost školního metodika zahrnuje (Miovský et al., 2015):

- Koordinaci tvorby a kontroly realizace preventivního programu školy.
- Koordinaci a participaci na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci rizikového chování.
- Metodické vedení činnosti učitelů školy v oblasti prevence rizikového chování.
- Koordinaci vzdělávání pedagogů školy v oblasti prevence rizikového chování.
- Koordinaci přípravy a realizace aktivit zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu na integraci žáků.
- Koordinaci spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence rizikového chování, s metodikem preventivních aktivit v pedagogicko-psychologické poradně a s odbornými pracovišti, které působí v oblasti prevence.
- Kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participaci na intervenci a následné péči.
- Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích.
- Vedení písemných záznamů.

Informační činnost metodika prevence zahrnuje zajišťování a předávání informací, prezentaci výsledků preventivní práce školy, databázi spolupracovníků školy pro oblast prevence, vyhledávání a pedagogickou diagnostiku žáků s rizikovými projevy a spolupráci s třídními učiteli. (Miovský et al., 2015).

Na většině škol je v dnešní době součástí poradenských služeb i školní psycholog a speciální pedagog. **Školní psycholog** je nezbytná pozice pro řešení nejen výchovných, ale i výukových potíží. Řadí se k nejdůležitějším osobám pro komunikaci a řešení problémů jak mezi žáky, tak i mezi rodiči a učiteli. V souvislosti s romskými žáky je důležitá jeho činnost konzultační, poradenská a intervenční. Ta zahrnuje práci s integrovanými žáky, individuální vedení žáků a podporu spolupráce třídy a učitele. Součástí jeho práce je i pozorování a podpora sociálního klimatu tříd. Je vhodné v kolektivu tříd trávit více času a tím omezovat nezdravé sociální klima, které bývá často příčinou rizikového chování. Školní psycholog má díky nepedagogickému úvazku možnost spolupracovat s třídou dlouhodobě a v rámci toho využívat množství intervenčních programů (Mají na to!, 2013).

V souladu s prací školního psychologa stojí poradenská činnost **školního speciálního pedagoga**. Jeho činnost je zaměřena na odbornou podporu integrovaných žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a dalších žáků, kteří vyžadují speciální pedagogickou podporu. Speciální pedagog úzce spolupracuje s učiteli v oblastech, se kterými učitelé nemají zkušenost a ani odbornou způsobilost. Činnost speciálního pedagoga je rozčleněna do čtyř základních oblastí. První, depistážní činnost, zajišťuje vyhledávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Druhá, činnost diagnostická, zahrnuje diagnostiku vzdělávacích potřeb a shromažďování dalších údajů potřebných pro stanovení hlavních problémů dítěte. Při intervenční činnosti dochází k provádění individuální práce s žákem, zajišťování speciálních pedagogických vzdělávacích činností, tvorbě individuálního vzdělávacího plánu, vyhodnocování účinnosti navržených opatření a v nutném případě i k úpravě školního prostředí. Samozřejmostí je i zajištění didaktických materiálů k výuce a speciálních pomůcek. Ve fázi metodické a koordinační činnosti zajišťuje speciální pedagog přípravu a průběžné doplňování podmínek pro vhodnou integraci žáků. Podílí se také na spolupráci se školními poradenskými zařízeními a pomáhá učitelům s tvorbou vzdělávacích plánů. Jeho práce zahrnuje i koordinaci a metodické vedení asistentů pedagoga. Je nedílnou součástí procesu inkluzivního vzdělávání (Mají na to!, 2013).

Z popisu činností členů školního poradenského pracoviště je zřejmé, že na prevenci a řešení rizikového chování se podílí všichni jeho členové. Je velmi důležité, aby v případě jeho vzniku mezi sebou udržovali vzájemnou komunikaci a spolupráci. Každý z nich má kompetenci k osobní konzultaci s žákem. V případě, že díky konzultacím dochází ke snižování rizik, je důležité zůstat s žákem v bližším kontaktu. Ve druhém případě může být svolán pohovor s rodiči, kde se učitelé a pedagogičtí pracovníci snaží zjistit příčiny

nevhodného chování. Na základě pohovoru dochází mezi žákem, učiteli a rodiči k domluvě o zlepšení chování, popřípadě k další spolupráci. Podle metodického doporučení MŠMT pro práci s individuálním výchovným programem v rámci řešení rizikového chování žáků jsou zaznamenávány tři protokoly. Záznam o jednání s žákem, záznam o jednání s žákem a zákonným zástupcem a individuální výchovný program. (přílohy č. 2,3,4)

ŘEŠENÍ RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ ŽÁKA V RÁMCI ŠKOLY

STUPEŇ	FORMA SPOLUPRÁCE	POPIS SPOLUPRÁCE	SPECIFIKA SPOLUPRÁCE
1.	Pohovor se žákem	Rizikové chování žáka je řešeno pouze v rámci školy mezi pedagogickým pracovníkem školy a žákem.	K dosažení žádoucí změny se škola opírá zejména o motivovanost žáka a jeho kompetence. Míra kontroly a tlaku na změnu jsou mírné. Spolupráce na bázi domluvy.
2.	Jednání se žákem a zákonným zástupcem	Rizikové chování žáka je řešeno v rámci školy mezi pedagogickým pracovníkem školy, žákem a jeho zákonným zástupcem.	K dosažení žádoucí změny se škola opírá o motivovanost a kompetence zákonných zástupců žáka, s jejichž pomocí vytváří kolem žáka pevně ohraničený prostor. Dochází ke zvýšení kontroly a tlaku na změnu, žákova autonomie začíná být omezována. Spolupráce na bázi domluvy.
3.	Inividuální výchovný program	Prostřednictvím IVýP se jednotlivé strany zavazují k plnění stanovených úkolů. Dokument dále obsahuje konkrétně stanovené opatření, která budou naplněna, pokud ani za podpory všech zúčastněných stran nedojde k odstranění rizikového chování žáka.	Dochází ke zvýšení kontroly a tlaku na změnu, a to nejen v případě žáka, ale v určité míře u všech zúčastněných. Je zde předpoklad, že jedna či více zapojených stran není motivována k požadované změně či k poskytování potřebné podpory. Spolupráce na bázi závazku.
4.	Postoupení případu dalším stranám	Škola aktuálně využila všech dostupných způsobů řešení rizikového chování žáka a možností podpory zákonných zástupců, případ je předán do kompetence dalších stran.	

(Štoček, 2018)

3.3 Mimoškolní možnosti nápravy rizikového chování

Rizikovým chováním se zabývá i mnoho státních institucí. Ty jsou díky oznamovací povinnosti škol informovány o nevhodném chování žáků a dalších problémech v rámci školní docházky. Školy s těmito institucemi spolupracují za účelem prevence a řešení rizikového chování. V rámci státních institucí se řeší hlavně problémy se záškoláctvím, nevhodným chováním žáků ve vyučovacím procesu, slovní provokace, agresivní chování a případná fyzická napadení. Ty nejzávažnější z nich se ohlašují na státní zastupitelství.

Pro předcházení záškoláctví jsou důležitá pravidla omlouvání školní absence, která jsou v souladu s §22 odst. 3 písm. d) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

MŠMT doporučuje v souladu s § 12 odst. 1 zákona č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů, postup při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, při prevenci a postihu záškoláctví (Metodický pokyn MŠMT, 2012).

Nepřítomnost žáka musí být omluvena nejpozději do 3 dnů, jinak je považována za neomluvenou. Do součtu deseti neomluvených hodin se problém řeší pouze v rámci školy, a to pohovorem s žákem a zákonným zástupcem. V období vyhodnocování neomluvené absence může škola za účelem zjištění příčiny záškoláctví požádat o spolupráci pedagogicko-psychologickou poradnu (PPP), popřípadě orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), (§ 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů). V případě, že neomluvená absence přesáhne 25 hodin, má škola ohlašovací povinnost a bezodkladně posílá oznámení příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo pověřenému obecnímu úřadu (příloha č. 5). Pokud neomluvená absence přesáhne 50 vyučovacích hodin, je nutné ohlásit tuto informaci Policii ČR, kde bude případ řešen jako trestní oznámení pro podezření spáchání trestného činu ohrožení mravní výchovy mládeže (Metodický pokyn MŠMT, 2012). (příloha č. 6)

Při příliš nevhodném chování, které překračuje společenské normy, dochází ke kontaktování příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Sociálně-právní ochranou se rozumí zejména (OSPOD):

- ochrana práv dětí na jejich příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,

- zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Mezi základní činnosti, které zajišťuje OSPOD patří: péče o rodinu a děti, kurátor pro děti a mládež, náhradní rodinná péče, syndrom CAN, komise pro sociálně-právní ochranu.

Kurátoři pro děti a mládež řeší zejména (OSPOD):

- problematiku nezletilých dětí, které se dopustily činu jinak trestného a mladistvých, u nichž bylo zahájeno trestní stíhání, případně kteří se dopustili přestupku,
- v rámci soudních řízení v trestních věcech mladistvých a nezletilých v pozici účastníka řízení jsou oprávněni podávat soudu návrhy a opravné prostředky,
- problematiku dětí a mladistvých s opakovanými závažnými výchovnými problémy,
- spolupracují se školami, s probační a mediační službou, policií, odborníky z oboru zdravotnictví, střediskem výchovné péče,
- podávají návrhy a podněty k soudu na uložení výchovného opatření, ústavní výchovy, ochranné výchovy a pobytu v diagnostickém ústavu,
- spolupracují se školskými zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy, s diagnostickými ústavu a věznicemi,
- spolupracují s orgány činnými v trestním řízení (policie, státní zastupitelství, soudy pro mládež), zejména při poskytování součinnosti při jednotlivých úkonech a dále při zjišťování poměrů mladistvé či nezletilé osoby.

Častým výsledkem špatné spolupráce s žákem je ambulantní spolupráce či pobyt ve středisku výchovné péče (SVP). „*Střediska výchovné péče (dále jen střediska) jsou od r. 1991 součástí sítě školských zařízení preventivně výchovné péče a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Jejich cílem je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí nebo narušení jejich zdravého vývoje, zmírňovat, nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již rozvinutých poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a přispívat ke zdravému osobnostnímu rozvoji dětí*“ (NÚV).

Tyto střediska nenahrazují, ale doplňují služby dalších výchovných a poradenských pracovišť. V *Metodickém pokynu k organizaci činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež a stanovení výše úhrady za stravování a ubytování podle § 16 odst. 3 zákona č. 109/2002 Sb.* jsou popsány úkoly, jak tyto služby správně vykonávat (NÚV).

V této kapitole bych ráda uvedla tři nejznámější v Olomouckém kraji, se kterými naše škola přichází do kontaktu. Středisko výchovné péče Tršice, Dětský diagnostický ústav Olomouc a Dětský domov se školou, základní škola a středisko výchovné péče Šumperk.

Středisko výchovné péče Tršice vzniklo v roce 1995 v Kelči, ale v současné době se nachází v Tršicích. SVP Tršice patří pod Dětský diagnostický ústav v Olomouci. Klientům nabízí služby ambulantní i pobytové. Pobytové služby mají prozatím kapacitu dvacet dva dětí a jsou poskytovány v rozmezí šesti až osmi týdnů. V průběhu pobytu jsou žáci rozčleněni do výchovných skupin podle věku a zúčastňují se pravidelného výukového procesu. *„Cílem pobytů je pomoci dětem překonat jejich počínající problémy, které vznikají v důsledku různých životních situací ve škole i doma. Při preventivně výchovném pobytu uplatňujeme množství výchovných, terapeutických, poradenských i relaxačních aktivit, které mají napomoci k úpravě chování dítěte, k odbourání negativního, závadového jednání a k nápravě vztahů v rodině i ve školním prostředí (SVP Tršice).*

Dětský diagnostický ústav Olomouc nahrazuje dětem péči, kterou za běžných okolností poskytují dětem rodiče nebo jiné osoby, které mají děti ve své péči. *„Poskytuje péči rovněž dětem, u nichž bylo nařízeno předběžné opatření a také ambulantní a poradenské služby dětem a mladistvým, kteří jsou ohroženi rizikovým chováním, ale také vystaveni nepříznivým podmínkám sociálním, rodinným i školním a jejich rodičům.“* Dětem jsou nabízeny ambulantní, poradenské i pobytové služby. Pobyty zde trvají většinou osm týdnů. Stejně jako v SVP Tršice, i zde jsou žáci rozčleněni do skupin podle věku. Účelem pobytu je zjištění a objasnění příčin vzniku problému a pomoc při jeho zmírnění či odstranění. Pracovníci se snaží, aby si žáci své chování uvědomili a dokázali za něho nést zodpovědnost (DDÚ a SVP Olomouc).

Středisko výchovné péče Dobrá Vyhlídka v Šumperku nabízí dětem ambulantní a pobytové služby. Ty se zde zavedly až v roce 2016 a jsou k dispozici maximálně pro osm osob ve věku od osmi do osmnácti let. Internátní služby jsou poskytovány po dobu osmi týdnů. Služby poskytují péči dětem s problémovým chováním, žákům s výukovými i výchovnými problémy a dětem, kteří přišli do styku s určitou formou rizikového chování. Mezi hlavní cíle SVP patří zjišťování a objasňování příčin poruch chování, rozvoj a podpora zdravých návyků, uvědomění si a změna postojů a motivace k další následné péči (SVP Dobrá Vyhlídka).

3.4 Příklady dobré praxe programů školní prevence

Z velké škály kvalitních preventivních programů v této kapitole zmíním ty, se kterými jsem se setkala v průběhu své učitelské praxe. Všechny jsou čerpány z knihy *Příklady dobré praxe programů školní prevence rizikového chování*. Preventivní programy jsou vypracovány v souladu s terminologií (viz. Miovský et al., 2012), jsou vyzkoušené, realizované delší dobu a prověřené (Širůčková et al., 2012).

Jako první bych ráda zmínila preventivní program zaměřený na užívání návykových látek pod názvem **Unplugged**. Jeho forma je interaktivní a je zaměřena na žáky 6. třídy. Tento program byl vytvořen řadou evropských odborníků a v současnosti jej využívá mnoho zemí nejen v Evropě. Při realizaci programu dochází ke spolupráci mezi školním metodikem prevence a celým třídním kolektivem. Důraz je kladen na interaktivní předávání informací o návykových látkách. Díky programu se u žáků zvyšují kompetence a dovednosti o návykových látkách a jejich užívání. Program je připraven v rozsahu dvanácti vyučovacích hodin a jeho cílem je snížení počtu dětí závislých na návykových látkách, oddálení zkušeností s drogami do pozdějšího věku a zvyšování hranice od experimentování k pravidelnému užívání (Širůčková et al., 2012).

Další preventivní program je nazýván **Normální je nekouřit**. Tento program je zaměřen na děti mladšího školního věku, tedy první stupeň základní školy. Program podporuje zdraví životní styl a prevenci kouření. V průběhu více jak dvaceti samostatných lekcí rozčleněných do pěti tříd jsou žáci seznámeni s riziky, se kterými se mohou setkat v důsledku užívání legálních drog. Mezi cíle programu se řadí snížení počtu dětí setkávajících se s pasivním kouřením a získání pozitivního postoje a odpovědnosti ke zdravému způsobu života a svému zdraví. Důležité je, aby si žák vědomě osvojil, že kouření není zdravé a je se zdravým životním stylem neslučitelné (Širůčková et al., 2012).

Řešení problémového chování na 2. stupni ZŠ. Pod tímto názvem je označován intervenční program zaměřený na třídní kolektivy, ve kterých dochází k problémům s dodržováním školního řádu, neplnění školních povinností a nerespektování pokynů učitelů. Součástí programu je nejen vedení k lepšímu chování, ale i k vytváření zodpovědnosti za něj. Pro uvědomění si následků za své chování je v průběhu programu vhodné spolupracovat s organizacemi a odborníky, kteří s žáky s problémovým chováním pracují, například SVP, OSPOD, PPP a další. Setkání se zástupci těchto organizací žákům více přiblíží závažnost problémů s chováním. Hlavním cílem programu je zlepšování klimatu ve třídě v důsledku

snížování problémového chování, vedení k toleranci, vzájemnému respektu a ohleduplnosti a přijetí zodpovědnosti za své chování i s důsledky, které to s sebou přináší (Širůčková et al., 2012).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Ukázky příkladů rizikového chování na základní škole

V praktické části mé diplomové práce bych se ráda zaměřila na rizikové chování u třech žáků základní školy, kde pracuji. Pro znázornění rizikového chování jsem zvolila ukázky příkladů, které popisují konkrétní problémové chování u romských žáků na naší ZŠ. Romští žáci mají k rizikovému chování často blíže než žáci z majoritní společnosti. Domnívám se, že je to mnohdy odrazem nesprávného chování jejich rodičů a dalších příbuzných, se kterými žáci žijí. Děti z romských rodin jsou málokdy vedeny k úctě, respektu a toleranci druhých. I to má vliv na jejich chování ve školním prostředí.

Ve školním prostředí se rizikovému chování snaží zamezit jak učitelé, tak další pedagogičtí pracovníci školy. Žáci jsou zde vedeni ke slušnému chování mezi žáky a učiteli, kladnému vztahu k vyučovacímu procesu a k pravidelné školní docházce. Ne vždy ale snaha učitelů dokáže zabránit vzniku problémového chování.

Ve druhé části povedu řízený rozhovor se školním metodikem prevence a školním psychologem v jedné osobě. Otázkami se zaměřím na typy rizikového chování na naší škole, způsoby jeho zjišťování, ověřování a řešení. Nebudou zde chybět ani odpovědi na otázky ohledně vlivu a možností prevence rizikového chování ve školním prostředí. Zmíněné budou i způsoby nápravy prováděné pomocí pohovorů s žáky i zákonnými zástupci. Některé vážnější projevy chování však nelze řešit pouze ve školním prostředí, a tak v rozhovoru zazní i další instituce, které se tímto chováním zabývají na státní úrovni.

4.1 Profil školy

Základní škola, na které je prováděna praktická část diplomové práce se nachází v Olomouckém kraji. Pro udržení její anonymity nebude v praktické části uváděn název školy, adresa školy, její pracovníci, žáci a další kontaktní údaje.

ŠVP této základní školy je zpracován podle RVP ZV. Škola je plně organizovaná a poskytuje vzdělávání žáků od první až do deváté třídy. Školu navštěvuje přibližně dvě sta žáků. Součástí školy je i jedno oddělení školní družiny a do loňského roku byla k dispozici i přípravná třída. Vyučování žáků probíhá nejčastěji v kmenových učebnách, ale k dispozici jsou i odborné učebny, například počítačová učebna, jazyková učebna, učebna fyziky a chemie, audioučebna, tělocvična, cvičná kuchyňka a další (ŠVP ZŠ, anonymizováno).

Na škole pracuje více jak třicet pedagogických pracovníků včetně asistentů pedagoga. Součástí školy je i kompletní školské poradenské pracoviště, které je tvořeno kvalifikovaným výchovným poradcem, kariérovým poradcem, školním psychologem, školním speciálním pedagogem, metodikem prevence a sociálním pedagogem (ŠVP ZŠ, anonymizováno).

Jelikož se škola nachází v městské části, kde žijí většinou romské rodiny a sociálně slabí lidé, tak největší podíl z celkového počtu žáků školy tvoří děti z těchto rodin. Školu tedy nejvíce navštěvují žáci, kteří pocházejí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. To je hlavní příčinou vysoké fluktuace učitelů na základní škole. Práce s romskými žáky je odlišná. Základem pro správné klima školy je pochopení a do jisté míry osvojení si romské kultury. To je základním pilířem úspěchu při práci s romskými žáky.

Prevence na škole je zakotvena v Preventivním plánu školy (PPŠ) vždy pro daný školní rok a je zaměřena na konkrétní problémy a rizikové chování, které se na škole vyskytly během roku předchozího. Jako dlouhodobý hlavní cíl má škola vytváření pozitivního klimatu ve škole a ve třídách. K dílčím cílům škola řadí aktivity zaměřené na prevenci agrese, šikany, záškoláctví a vysoké absence. Součástí plánu prevence je i vzdělávání pedagogů v téže oblasti a zvyšování jejich kvalifikace pro práci s třídními kolektivy, problémovými žáky a jejich zákonnými zástupci.

Z důvodu specifického složení žáků na této škole zastávají největší podíl na prevenci žáků pedagogové naší školy, školní psycholog a školní metodik prevence. Aktivity zaměřené na prevenci jsou dle PPŠ rozděleny do čtyř oblastí – práce třídních učitelů se třídou, preventivní programy, školní projekty a akce a individuální konzultace. Práce třídních učitelů se třídou je velmi důležitá pro rozvíjení správných vztahů. Metodu, kterou učitelé využívají, nazýváme komunitním kruhem. Ten je na naší škole prováděn vždy dvakrát do týdne, na začátku a konci. Během něho žáci hovoří o svých úspěších, zážitcích, o tom, na co se těší nebo čeho se obávají. Cílem této metody je posilování soudržnosti třídy, zlepšování vztahů ve třídě a vytváření zdravého klimatu. Komunitní kruh žákům umožňuje projevit své názory, pocity a zážitky (Kopřiva, 2000). Preventivní programy jsou nedílnou součástí prevence rizikového chování naší školy. Škola pracuje s programy *Unplugged*, *Kočičí zahrada*, *Druhý krok*, *Normální je nekouřit* a *Řešení problémového chování na 2. stupni ZŠ*. Během celého školního roku ve škole probíhají školní projekty a akce zaměřené na třídní kolektivy a vztahy mezi žáky celé školy. Patří mezi ně - *Jsme kamarádi, máme se rádi*, *Romská školní slavnost* a

mezitřídní dílničky v průběhu školního roku. V rámci prevence jsou žákům nabízeny individuální konzultace, které nabízejí všichni členové ŠPP (PPŠ ZŠ, anonymizováno).

4.2 Výběr příkladů rizikového chování

Pro vystižení konkrétní situace rizikového chování na základní škole s vysokým podílem romských žáků, jsem vybrala tři nestěžejní, se kterými jsem se setkala v rámci své učitelské profese. Tyto žáky jsem vyučovala od září roku 2017 z českého jazyka a přírodopisu.

Výběr žáků jsem určila podle odlišných typů rizikového chování. První dva se zdají na pohled podobné, ale ne tak docela. Oba jsou výstižní svým nevhodným a vulgárním chováním vůči spolužákům a pedagogickým pracovníkům. Chování jednoho z nich je ale navíc příkladem rizikového sexuálního chování. Projevy chování posledního žáka odpovídají typickému záškoláctví, které patří u romských žáků k nejčastějšímu typu rizikového chování.

Ani v jednom případě žáků z ukázek nedošlo k větší nápravě či úplnému vyřešení rizikového chování v rámci školy. Vždy bylo nutno oznámit situaci dalším státním institucím a spolupracovat s nimi na nápravě. Prvním krokem v každém z příkladů bylo oznámení situace na OSPOD, který se případem začal zabývat. Díky spolupráci s kurátory pro děti a mládež došlo často k lepší komunikaci mezi rodinou a školou a mnohdy i ke zlepšení chování. V těch závažnějších případech škola informovala i okresní státní zastupitelství.

4.3 Cíl ukázek příkladů

Cílem ukázek je konkrétní znázornění chování žáků, se kterými se pedagogové často setkávají v rámci své pedagogické profese. V dnešní době je nevhodné chování žáků ve vyučování velmi častým jevem a mnozí z nás pedagogů mu musí umět čelit.

Ukázky a postupy řešení v příkladech rizikového chování mohou čtenářům poradit, jak se v určitých situacích zachovat, jak reagovat a jak dále postupovat při jejich řešení. Myslím si, že hlavním krokem úspěchu je častý kontakt a komunikace s rodiči. Kdo jiný by měl chtít pro své děti to nejlepší než oni? Spolupráce s rodiči je velmi důležitá, a jsem si jistá, že při včasném kontaktu a dobré spolupráci lze mnohým rizikovým situacím předejít.

V současnosti se znalosti rizikového chování a možnosti jeho řešení očekávají od všech pedagogů, nikoliv pouze od školního metodika prevence a školního psychologa.

4.4 Konkrétní příklady rizikového chování žáků

Žák základní školy označen číslem 1 (dále ŽZŠ1)

ŽZŠ1 navštěvoval ve školním roce 2017/2018 8. třídu. Je vzděláván podle IVP vycházejícího z RVP ZV LMP. Hodnocen je číselnou klasifikací. ŽZŠ1 má vypracovaný IVýP.

Jeho chování je velmi problémové. Odvíjí se od jeho momentální nálady, která se často střídá, a rozpoložení. Rozpětí nálad je od únavy a spánku až po rozjívěnost a nerespektování učitelů a pravidel školy. ŽZŠ1 bývá často unavený, nesoustředěný a jasně projevuje nezájem o vzdělávací proces. Ve vyučovacích hodinách odmítá pracovat, hází po spolužácích různé předměty a v průběhu hodin vyrušuje. Během celého roku nastávaly i situace, kdy se podle svědectví spolužáků obnažoval před dívkami a ukazoval jim své přirození.

V průběhu školního roku byly zaznamenány tyto problémové situace.

- Spolu se spolužáky plival po židlích, které později odmítl uklidit.
- O přestávce utekl do přízemí za svou matkou a přemlouval ji, aby ho vzala domů a napsala omluvenku. Když se vrátil do třídy s nepořízenou, dal spolužákovi pěstí do obličeje.
- Odešel ze třídy skrz zákaz, a když ho paní učitelka volala zpátky, odpověděl: „*mrdko, zdechni*“.
- V hodině českého jazyka nepracuje, snaží se utéct a vyhrožuje, že nebude chodit do školy. Jeho reakce na jakoukoliv domluvu ze strany učitele byla: „*nezajímá mě to, stejně uteču*“.
- Z důvodu nevhodného chování měl žák zůstat ve škole o hodinu déle. Po rozumné domluvě vše pochopil, avšak v zápětí odešel do třídy a údajně svému spolužákovi, který ležel na lavici, dal své přirození k obličeji. Spolužáci však potvrdili pouze, že stál u jeho lavice.

- Odmítl si v hodině sundat kapuci a nechtěl psát do sešitu. Po napomenutí ze strany učitele odpověděl: „*je mi to jedno, nebudu nic dělat, klidně to zavolejte nebo řekněte mamě*“.
- Odmítl si sundat kapuci o přestávce a na napomenutí reagoval slovy: „*čubka zkurvená, já si na ni počkám venku a dostane*“.
- Po výhrůžkách svému spolužákovi byla zavolána matka, která si pro syna měla přijít. Ten na ni nechtěl v kabinetě čekat, a tak při příležitosti, kdy jistá žákyně otevřela dveře, vrazil paní učitelku do futer a utekl.
- Celou velkou přestávku byl na WC. Po vyzvání paní učitelky, aby toalety opustil, nadával: „*šlak aby ju trefil, piču!*“. Paní učitelka se ho ptala, proč jí nadává a on odpověděl: „*ne vy, ta ze zeměpisu*“.
- V hodině provokoval spolužáky vulgárními výrazy: „*buzerante, ušáku, máš na hlavě piču, vagíno!*“.
- Na začátku hodiny zeměpisu ignoroval veškeré pokyny učitele. Odmítl se přestat houpat a potichu brblal: „*mě to nezajímá, já psát nebudu, na odpoledko nejdu, k té buzerantce chodit nebudu, čubka jedna*“.
- V hodině předváděl kopulační pohyby a tvářil se, že onanuje.
- V hodině nespolupracoval, hlasitě vyrušoval a jeho připomínky vedly k sexuálnímu narážkám. „*Chodím si ho mastit na záchod, půjdeš mi ho namasírovat?*“. Po napomenutí učitelem za nevhodné chování odvětil: „*ať zdechne, mršina!*“.
- V matematice se ptal paní asistentky přes celou třídu: „*a vy máte jakou cicku, myslel jsem bradavku*“.
- Při dopisování písemky z dějepisu se začal ptát paní asistentky, zda už měla orální sex. Sjížděl ji pohledem a díval se jí do rozkroku. Řekl: „*kdyby nebyly zákony, tak by tady byly všechny učitelky vyšukány*“.
- Po celou dobu vyučování vyrušoval pískáním, jedl svačinu, chodil po třídě a na upozornění učitelů nereagoval. Odmítal jakoukoliv činnost a neustále říkal: „*píča*“.
- Při hodině chemie mu paní učitelka nachystala sešit a pero, aby si zapisoval a poslouchat nové učivo. Byl našťvaný a říkal: „*ještě uvidíte, co vám udělám*“.

- V hodině použil mobilní telefon, čímž porušil školní řád. Telefon mu byl odebraný, což ho velmi naštvalo a začal vyhrožovat a urážet svého spolužáka slovy: „*zbiju tě, i tvoju mamu, počkám si na tebe před školou*“.
- Nepracuje v hodinách, nenosí školní pomůcky, neplní si školní povinnosti, odmítá spolupracovat, nereaguje na domluvy.
- Před hodinou TV řekl směrem k paní učitelce: „*ty jsi piča, drž piču*“.
- Celý den rušil ostatní pískáním, házel po ostatních papírky a nepracoval. Na žádost učitelů o jeho spolupráci reagoval: „*nebudu nic dělat, nechce se mi, udělejte si to sami*“. Nepodepsal se na písemce a po vyzvání, ať se podepíše, odpověděl: „*nejsem tvoje konina, podepiš si to sama, běž do stáje, si tlustá jako kůň*“.

Žák základní školy označen číslem 2 (dále ŽŽŠ2)

ŽŽŠ2 navštěvoval ve školním roce 2017/2018 8. třídu základní školy, kde je vzděláván na základě RVP ZV. Má vypracovaný IVP.

ŽŽŠ2 je velmi konfliktní osobnost a o vyučovací proces má minimální zájem. V hodinách většinou nepracuje, spí, leží na lavici nebo je naopak velmi hlučný. Ve druhém případě často pokřikuje na své spolužáky, uráží je nebo se jim vysmívá. Většina jeho konfliktů tedy začíná právě díky jeho posměškům směřovaným na rodiny, vzhled či charakter spolužáků. V momentě, kdy mu spolužáci vracejí jeho chování, má nepřiměřené reakce. Začne rvát, brečet, bouchat do lavice a vztekat se. Často je nepřiměřeně vznětlivý. V hodinách nepoužívá pomůcky, nepíše zápisy, hovoří romsky, opakuje slova po učitelích, nerespektuje učitele a v horších případech i vyhrožuje. O přestávkách je velmi divoký a nebrání se ani slovním či fyzickým provokacím. V posledním roce se u něho začalo objevovat paranoidní chování. Dle jeho slov jsou všichni proti němu a všichni jsou na něho zasedlí. U ŽŽŠ2 se objevuje i problém s absencí.

V průběhu školního roku byly zaznamenány tyto problémové situace.

- Na paní asistentku pokřikuje „*tuly mindž*“.
- Při určování trestu za jeho chování reaguje na paní učitelku slovy: „*aby ste zdechla*“.

- Během vyučování vydává různé zvuky, které ruší. Na upozornění reaguje: „já uteču, ty buzerantko“.
- Třídní učitelku oslovuje slovy: „gádžo obecný, gádžo červený“.
- Na upozornění reaguje: „a co se mi může stát, co mi kurátorky udělají, nic“.
- Celou hodinu angličtiny plival po spolužácích, bral jim sešity, házel s nimi po třídě a opakoval: „jdu dom, mě to nezajímá“.
- V hodině použil mobilní telefon, čímž porušil školní řád. Telefon mu byl odebrán a tak se naštvál. Stoupnul si na židli a začal křičet: „zdechni, ty pičo jedna, buzerantko“. Paní asistentka odvedla žáka na chodbu, kde s ním chtěla rozebrat jeho chování, ten se na ni ale osočil: „vy mě šikanujete, řeknu to matce, ona přijde a zbije vás“.
- V hodině tělocviku neustále slovně napadá a provokuje spolužáky. Paní učitelka ho několikrát napomenula a postavila se mezi něho a ostatní. Řekl: „jdi do piče“.
- Celou hodinu mlátil pěstí do lavice, až měl klouby od krve. Na napomenutí paní učitelky a asistentky nereagoval. Jakmile mu paní učitelka rozdávala sešit, zařval: „vypadněte ode mě, já ho mám v tašce“.
- Celý den na všechny křičí: „bílí rasisti“.
- V hodině tělocviku říkal paní učitelce: „jdi do piče, jdi do piče“. Spojení několikrát opakoval a po nereagování začal mluvit romsky: „chas kar, chas goj“.
- Ve všech hodinách vykřikoval: „buzeranti, všichni jste buzeranti“. I přes zákaz o přestávce utekl ze třídy a toulal se po chodbě. Při jakémkoliv napomenutí reagoval: „klidně se zavolejte mamě, do třídy nejdu“ nebo „nemluvte na mě, aby si zdechla, si zavolej, stejně z toho nebudu nic mít“.
- V hodině přírodopisu je vulgární jak na učitele, tak na asistenta slovy: krysa, vychcaní, zkurvenci, zabiju vás, piče“.
- Vysypal odpadkový koš a odmítnul ho uklidit
- Se spolužákem vyvolal bitku kvůli házení papírků. Po domluvě se pobili znovu.
- Bral spolužákovi věci, házel po něm papírky, plival mu na lavici a pořád opakoval: „sranda, sranda“.
- V hodině německého jazyka byl několikrát napomenut a upozorněn, že jeho aktivita bude známkována. Na veškerá napomenutí nereagoval. Na konci hodiny dostal známku za neaktivitu a začal se rozčilovat: „ty pičo, teď ti budu v hodinách dělat bordel, zdechni ty pičo, nemluv na mě“.

- Byl přistižen při kouření na chlapeckých toaletách.
- Po příchodu paní učitelky zařval: „vypadni, ty děvko“.
- Bez jakýchkoliv podnětů křičel po paní učitelce: „ať zdechneš, seš rasistka, ty mrdko“.
- Neměl sešit do německého jazyka, a tak zůstal po škole, aby si dopsal učivo. Směrem k paní učitelce reagoval: „počkej si na zítra, rasistko jedna zkurvená, se modlete, ať zítra nepřijde děda“. Později: „vy jste si na mě zasedla, kamo kery, mama vás dostane před soud, budete sedět“.
- V hodině německého jazyka nepracoval a vyrušoval. Za své chování dostal zákaz přestávky a reagoval: „jste rasistka, nacistka, zbiju vás, pošlu na tebe tatu, ten tě zbije, on už zbil aji učitelku a učitele“. Po chvíli se rozběhl a měl hysterický záchvat.
- Plival spolužákům do pití, velmi se tomu smál a nakonec tvrdil, že to neudělal.
- V hodině tělocviku nedodržel pravidla a při hře spolužákovi stahoval kalhoty. Po napomenutí paní učitelky reagoval: „chas mindž“.
- Neustále slovně provokuje spolužáky, plive po nich, hází papírky.
- Nerespektuje pokyny učitelů, je vulgární.

Žák základní školy označen číslem 3 (dále ŽŽŠ3)

ŽŽŠ3 navštěvoval ve školním roce 2017/2018 7. třídu základní školy. Je vzděláván na základě RVP ZV, nemá vypracovaný IVP ani IVýP.

Jeho chování není považováno za problémové ani rizikové. Má hodnou, ochotnou a snaživou povahu. ŽŽŠ3 je vhodně začleněn do kolektivu a nevyvolává žádné konflikty a problémové situace. Ve vyučovacích hodinách vzorně pracuje a plní si své školní povinnosti. Důvod, proč je žák řazen k žákům s rizikovým chováním je jeho vysoká absence, a to omluvená a neomluvená.

V průběhu školního roku byly zaznamenány tyto zameškané hodiny.

I. POLOLETÍ

MĚSÍC	OMLUVENÁ ABSENCE	NEOMLUVENÁ ABSENCE
Září	53	6
Říjen	44	16
Listopad	32	60
Prosinec	9	8
Leden	13	32
CELKEM	151	122

II. POLOLETÍ

MĚSÍC	OMLUVENÁ ABSENCE	NEOMLUVENÁ ABSENCE
Únor	11	33
Březen	6	8
Duben	33	0
Květen	7	7
Červen	7	5
CELKEM	64	53

Nejčastějším důvodem neomluvené absence bylo porušení léčebného režimu (viděn zaměstnanci školy), nenavštívení lékaře, zameškání odpoledního vyučování a porušení pravidel omlouvání.

Pravidla omlouvání školní absence

v souladu s §22 odst.3 písm.d) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). (ŠVP ZŠ, anonymizováno):

- Nepřítomnost žáka ve škole omlouvá zákonný zástupce žáka osobně nebo telefonicky do 3 dnů. Po návratu do školy žák předloží třídnímu učiteli nejpozději do 7 dnů písemnou omluvku podepsanou zákonným zástupcem v žákovské knížce. Pokud tak neučiní, bude absence považována za neomluvenou. Pokud žák při nemoci, nevolnosti a jakýchkoli bolestech bude viděn (venku, v obchodě, na ulici,...) pracovníkem školy, bude absence považována za neomluvenou. Jde o porušení léčebného režimu.
- Jsou-li zdravotní absence čtenější a pravidelné, budou rodiče školou upozorněni na nutnost návštěvy lékaře. Škola návštěvu u lékaře ověří.
- Při absenci z rodinných důvodů je nutno žádat o uvolnění *předem*. Povolení jednodenní absence z rodinných důvodů uděluje třídní učitel, o povolení vícedenní absence je nutno žádat písemně ředitelku školy. Na dodatečnou omluvku z rodinných důvodů nebude brán zřetel a absence bude neomluvená.
- Pozdní příchody do vyučování (0. hodina, 1. vyučovací hodina, odpolední vyučování) budou považovány za neomluvenou absenci, pokud zákonný zástupce telefonicky nebo osobně před příchodem do školy žáka neomluví. Pokud žák zaspí, musí i přesto do školy přijít.
- V případě, že neomluvená absence přesáhne 25 hodin, má škola ohlašovací povinnost a bezodkladně pošle oznámení na oddělení přestupků Magistrátu města Přerova a v kopii na OSPOD. Při počtu neomluvených hodin nad 50 je škola povinna hlásit tuto absenci na Polici ČR.

Vysoká absence ŽŽŠ3 se odrazila i na prospěchu v jednotlivých předmětech. Díky časté absenci si ŽŽŠ3 není schopen správně osvojit učivo a doplňovat ho o další rozvíjející znalosti. Problém s vysokou absencí se týká i jeho dalších dvou sourozenců z nižších ročníků, kteří taktéž navštěvují naši základní školu.

4.5 Postupy řešení a napravování rizikového chování

Žák základní školy označen číslem 1 (dále ŽZŠ1)

První jednání se žákem proběhlo již na konci měsíce září roku 2017. Charakteristika jeho chování zahrnovala narušování výuky, odmítání práce při vyučování, nerespektování pokynů učitelů, nevhodné chování ke spolužákům a pedagogickým pracovníkům, pozdní příchody a vulgární chování. Po pohovoru pouze s ŽZŠ1 nedošlo k žádnému zlepšení, a tak byli na další pohovor, který se konal začátkem měsíce října roku 2017, pozváni i zákonní zástupci.

Specifikace problému zahrnula již zmíněné chování z prvního pohovoru, které bylo doplněno o neoprávněné zásahy do žákovské knížky, utíkání z vyučovacích hodin a zanedbávání docházky na odpoledním vyučování. Se zákonnými zástupci bylo projednáno i jasné zanedbávání medikace.

Všichni zúčastnění se dohodli na opatřeních pro nápravu rizikového chování. V protokolu bylo zmíněno slušné chování vůči spolužákům a učitelům, včasná a pravidelná školní docházka a návštěva lékaře při jakémkoliv zdravotním problému. Jednání se zúčastnil ŽZŠ1, zákonný zástupce, třídní učitelka, speciální pedagog, školní metodik prevence a kurátor pro děti a mládež.

Na konci října roku 2017 bylo provedeno kontrolní setkání, kde se učitelé shodli na mírném zlepšení. Stále ale probíhala individuální práce se žákem.

Již po krátké době se chování ŽZŠ1 začalo opět zhoršovat. K předešlým problémům přibýlo i urážení, nářžky se sexuálním podtextem a velmi vulgární chování vůči pedagogům a asistentům. ŽZŠ1 byl vytvořen IVýP. Do školy byli opět pozváni zákonní zástupci. Matka se ale ŽZŠ1 začala zastávat stejně nevhodným a vulgárním chováním a křikem po učitelích. Chování žáka se nelepšilo ani v dalších měsících školní docházky a pokračovalo i ve druhém pololetí.

Celá situace byla předána OSPODu, který začal případ řešit. Dalším krokem bylo oznámení na okresní státní zastupitelství, kde se případem zabývají stále.

ŽZŠ1 měl na vysvědčení třetí stupeň z chování za nevhodné a vulgární chování se sexuálním podtextem.

Žák základní školy označen číslem 2 (dále ŽŽŠ2)

S žákem bylo provedeno jednání již na konci měsíce září roku 2017. Jeho rizikové chování bylo charakterizováno jako nevhodné a vulgární vůči spolužákům a učitelům, odmítání práce při vyučování a nerespektování pokynů učitelů. Bohužel, po pohovoru se žákem nedošlo k žádnému zlepšení, a proto k dalšímu jednání, které proběhlo v polovině měsíce října roku 2017, byli pozváni i zákonní zástupci žáka.

Specifikace problému zahrnovala již zmíněné chování, ale navíc přibýlo i fyzické napadení spolužáka o přestávce. Jednání se zúčastnil ŽŽŠ2, třídní učitelka a školní metodik prevence. Zákonný zástupce se omluvil ze zdravotních důvodů. Pro informace se dostavila matka o tři dny později. Kontrolní setkání proběhlo začátkem listopadu roku 2017. V průběhu však nedošlo ke zlepšení chování, ani k lepší spolupráci a komunikaci se zákonným zástupcem. Tentokrát zákonný zástupce opět nepřišel, ani se neomluvil. Škola tedy navrhla náhradní termín, na který již dorazila matka ŽŽŠ2. Škola apelovala na zákonné zástupce, aby žákovi také vysvětlil závažnost problému. K předešlému rizikovému chování přibýla navíc i neomluvená absence způsobená častou nevolnostmi bez návštěvy lékaře a zhoršující se prospěch.

Jelikož s ŽŽŠ2 i s jeho dalšími sourozenci již z minulých let spolupracoval OSPOD, kurátor pro děti a mládež navrhl, že v případě nezlepšení jeho chování, je vhodné využít služeb SVP. Tohoto jednání se zúčastnil ŽŽŠ2. Zákonný zástupce, třídní učitel, školní metodik prevence a kurátor pro děti a mládež.

Dalším krokem v tomto případě rizikového chování bylo vytvoření individuálního vzdělávacího programu. Zde bylo mezi hlavními problémy zaznamenáno sprosté nadávání spolužákům i učitelům, nedodržování pokynů učitelů, rasistické narážky a vyhrožování. ŽŽŠ2 se chce jako první zlepšit tím, že přestane nadávat učitelům a vyhrožovat spolužákům. Vše je do IVÝP zapsáno. Jednání se zúčastnil ŽŽŠ2, třídní učitel, asistent třídy a školní metodik prevence.

Ke zlepšení chování ŽŽŠ2 došlo pouze v období, kdy mu hrozil pobyt v SVP. Na konci února roku 2018 se jeho pobyt v SVP uskutečnil. Z SVP byl ale po dvou dnech vyloučen, a tak se vrátil zpět do třídního kolektivu s ještě sebevědomějším chováním. Posledním možným krokem ze strany školy bylo oznámení situace na okresní státní zastupitelství, kde se řešením případu zabývají dodnes.

ŽŽŠ2 měl na vysvědčení třetí stupeň z chování za nevhodné a vulgární chování a fyzické napadání.

Žák základní školy označen číslem 3 (dále ŽŽŠ3)

Již na začátku měsíce října roku 2017 byl proveden první pohovor se ŽŽŠ3 a jeho zákonnými zástupci z důvodu šesti neomluvených hodin. Na pohovoru byla důkladně rodičům vysvětlena závažnost situace rizikového chování – záškoláctví.

Specifikace problému zahrnovala velmi nízkou školní docházku na vyučování, porušování léčebného režimu, chybějící omluvenky a nedodržení ústních domluv se zákonnými zástupci.

Pedagogové a zákonní zástupci se dohodli a navrhli možná řešení k nápravě záškoláctví. Dohodnutá opatření zahrnovala doprovázení ŽŽŠ3 do školy, větší dohled nad žákem při nemoci, navštěvování dětského lékaře při jakémkoliv zdravotním problému, včasné omluvenky a dodržování pravidel omlouvání podle školní řádu. Po domluvě byl stanoven termín kontrolního setkání. Jednání se zúčastnila ředitelka školy, třídní učitelka, školní metodik prevence a matka jako zákonný zástupce.

Kontrolní setkání se uskutečnilo na konci měsíce října roku 2017. Zde byl zhodnocen další průběh. Bohužel, ŽŽŠ3 se oproti minulému setkání navýšila neomluvená absence o dalších šestnáct hodin, a to ze stejných důvodů jako v předešlých případech. Sjedené schůzky se však zúčastnila pouze třídní učitelka a školní metodik prevence. Žádný ze zákonných zástupců se na předem domluvené jednání nedostavil. Příklad záškoláctví ŽŽŠ3 byl tak oznámen na OSPOD, kde se situací začal zabývat kurátor pro děti a mládež. Jakmile ŽŽŠ3 dosáhl dvaceti pěti neomluvených hodin, škola oznámila tuto skutečnost na oddělení přestupků Magistrátu města. Po dosažení padesáti neomluvených hodin byla situace hlášena i na Policii ČR.

I přes další individuální domluvu s ŽŽŠ3 jeho neomluvená absence neklesala a na pololetní vysvědčení dostal třetí stupeň z chování za neomluvenou absenci. V souvislosti s tím bylo na Policii ČR oznámeno podezření ze spáchání trestného činu ohrožování výchovy dítěte §201 trestního zákona tím, že děti nechodí do školy.

Díky škole a dalším státním institucím, které se podíleli na řešení a nápravě záškoláctví ŽŽŠ3 a jeho sourozenců, se jejich docházka ve druhém pololetí výrazně zlepšila.

5 Řízený rozhovor se školním metodikem prevence a současně školním psychologem

- **Co Vás dovedlo k práci školního metodika prevence?**

„Před více jak pěti lety se naše škola zapojila do projektu pořádaného Moravskoslezským krajem, který školám nabízel studium metodiků prevence v rozsahu 250 hodin. Naše škola do projektu přihlásila dva učitele, kteří ale o studium neměli zájem. Já jsem již tehdy pracovala jako školní psycholožka, a tak jsem nabídku pro rozšíření kvalifikace uvítala.“

- **Jak dlouho na škole působíte jako školní metodik prevence?**

„Školní metodik prevence jsem již pátým rokem. Školním psychologem jsem již deset let.“

- **Uveďte nejčastější typy rizikového chování na Vaší základní škole.**

„Na naší škole se nejčastěji setkáváme s agresivním chováním žáků. To se mnohdy vyskytuje mezi žáky samotnými. Dále vulgární a další slovní napadání, které sledujeme nejen mezi žáky, ale i vůči učitelům. Stále častěji řešíme i problém s docházkou. Někteří žáci mají vysokou omluvenou, popřípadě i neomluvenou absenci. Na mimoškolních akcích někdy řešíme problémy s kouřením.“

- **Jakým způsobem může škola ovlivnit vznik rizikového chování?**

„Nejdůležitější je práce s celou třídou. Učitelé a další pedagogové by s třídou měli pracovat tak, aby docházelo ke vzniku dobrých vztahů mezi žáky a mezi žáky a učiteli. Je důležité, aby žáci měli v učitelích důvěru. Na rizikové chování má vliv právě dobré školní klima třídy.“

- **Jaké konkrétní metody Vaše škola využívá pro předcházení vzniku rizikového chování?**

„Nejčastěji využíváme komunitní kruh, jehož cílem je rozvoj vztahů, vytváření soudržnosti, rozvoj emocionality, přijetí každého žáka a již zmíněné vytváření bezpečného klimatu třídy. Během komunitního kruhu se žáci učí čtyřem základním pravidlům – pravidlo naslouchání, pravidlo nemluvit, pravidlo úcty a pravidlo

diskrétnosti, zachování soukromí. Na naší škole probíhají komunitní kruhy každý týden. Jsou základní metodou třídnických hodin, které se zaměřují na konkrétní téma a vztahy ve třídě. “

- **Jak nejčastěji zjistíte, že u žáků dochází k rizikovému chování?**

„Pozorováním. Většinou zpozoruji odlišnosti v chování žáků ve vyučování nebo o přestávkách. V jiných případech se o problému dozvím od kolegů nebo další žáků. Stává se ale i, že mi problém sdělí sami rodiče žáka.“

- **Jaký postup následuje, když je již rizikové chování zjištěno?**

„Hned se snažím zjistit co nejvíce informací od učitelů a asistentů. Poté žáka pozvu na individuální konzultaci a zjistím informace od něj samotného. Pokud žák vypoví něco jiného, snažíme se konfrontovat, co je a co není pravdivé. S žákem se domluvíme na postupu jeho zlepšení. Pokud si žák uvědomí své chování, pak má další spolupráce na jeho zlepšování smysl. Setkávám se ale i s případy, kdy si žáci důležitost situace neuvědomí. Následuje práce s celou třídou, kdy žáky vyzvu k tomu, aby spolužáka podpořili ve správném chování. Pokud ani tohle nepomůže, následuje spolupráce s rodiči.“

- **Vědí sami žáci, na koho se mohou v rizikové situaci obrátit? Jmenujte konkrétní osoby pedagogického sboru.**

„Ano, žáci vědí. Prvním, koho žáci osloví, je většinou jejich třídní učitel. Mají v něho důvěru a tak využijí možnost se mu svěřit. Blízký jim je i asistent pedagoga, který je téměř v každé naší třídě a tráví s žáky celý den. Mohou se ale svěřit i školnímu psychologovi, metodikovi prevence, speciálnímu pedagogovi a sociálnímu pedagogovi. V podstatě se mohou svěřit jakémukoliv učiteli, ve kterého mají důvěru. Učitelé dále spolupracují v týmu a snaží se pro žáka najít nejvhodnější způsob řešení.“

- **Jak reagují žáci na nevhodné chování svých spolužáků?**

„Různě. Někteří žáci berou nevhodné chování svých spolužáků jako zábavu, odreagování a legraci, která je vytáhne z procesu učení. Tito žáci později také sklouznou k nevhodnému chování. Jiní žáci, kteří mají o vzdělání zájem, se snaží

jedinice okřikovat, napomínat a upozorňovat ho, že právě tohle chování ve výuce není vhodné.“

- **Jakou konkrétní pomoc nabízí školní psycholog a školní speciální pedagog?**

„Na naší škole máme rozdělené, že školní psycholog se zabývá výchovnými problémy a vztahy mezi žáky a speciální pedagog se věnuje převážně výukovým problémům. Oba poskytují žákům i rodičům individuální konzultace, přičemž se jim snaží poradit s problémy v učení a poskytují pomoc při reedukaci. Součástí jejich pomoci jsou i krizové intervence.“

- **Jakou konkrétní pomoc nabízí školní metodik prevence?**

„Školní metodik prevence se zabývá podobnými problémy jako psycholog, ale navíc řeší výchovné věci. Taktéž poskytuje individuální konzultace se žáky a rodiči. Pro podporu prevence provádí s žáky preventivní programy. Zabývá se také nadměrnou absencí, čímž se snaží u žáků předcházet problémům se záškoláctvím. Na naší škole působím jako školní metodik prevence i školní psycholog, tudíž se mi náplň práce kryje.“

- **Dochází u žáků ke zlepšení chování již po první pohovoru s nimi? Je výsledek dlouhodobý?**

„Většinou musí být pohovorů více. Dlouhodobost výsledku pak záleží jak na žácích, tak i na rodině. Pro zlepšení chování je důležité, aby si sám žák velikost problému uvědomil a měl zájem o jeho nápravu.“

- **Do jaké míry se chování žáků zlepší po pohovoru se zákonnými zástupci?**

„To je rozdílné u každé rodiny. Romské rodiny mají obavy ze spolupráce s OSPODem, tudíž se při jeho zmínění začnou snažit. Nicméně, jejich snažení často není dostatečné, jelikož sami rodiče neznají správné společenské normy chování, a tak je neumí svým dětem předat.“

- **Jaký postup následuje, pokud nedojde k nápravě v chování ani po jednom z výše zmíněných pohovorů?**

„Následuje vytvoření individuálního výchovného programu a poté výchovná komise a kontaktování OSPODu. V průběhu tohoto procesu je nezbytná stálá individuální spolupráce s dítětem.“

- **Jakou konkrétní roli v řešení rizikového chování má výchovná komise školy?**

„Výchovná komise je dalším krokem v sankční stupnici. Následuje tehdy, pokud ani po více pohovorech nedojde u žáka ke změně chování, popřípadě dojde k jeho zhoršení. U nás ke každé výchovné komisi navíc zveme kurátory pro děti a mládež, OSPOD.“

- **Uzavírá škola se žáky nebo s jejich rodiči dohody/smlouvy, které mají pomáhat v řešení rizikového chování žáků?**

„Ne, dochází pouze k vytvoření individuálního výchovného programu, který podepisují jak žáci, tak i zákonní zástupci žáků.“

- **Se kterými institucemi spolupracujete v oblasti rizikového chování? Uveďte konkrétní příklady.**

„Škola spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, oddělením přestupků na magistrátu, Policií České Republiky a státním zastupitelstvím. OSPOD je kontaktován při nevhodném chování žáků ve vyučovacím procesu, slovních provokacích, drzosti vůči učitelům a v případě agresivního chování mezi žáky. Na oddělení přestupků hlásíme problémy týkající se neomluvené absence nad 25 hodin. PČR kontaktujeme při neomluvené absenci při více jak 50 hodinách. Na státní zastupitelství hlásíme nejzávažnější problémy jako je velmi nevhodné a dlouhodobé chování žáka vůči spolužákům a učitelům (vulgární chování, vyhrožování, fyzické napadání) a problémové chování žáků, které dlouhodobě ohrožuje spolužáky a není v souladu s mravní výchovou (sexuální narážky, obnažování, fyzické útoky vůči spolužákům a učitelům).“

- **Jak Vaše spolupráce se státními institucemi probíhá?**

„Chybí zpětná vazba. Školy mají oznamovací povinnosti vůči institucím, ale instituce nemají oznamovací povinnost vůči škole. Mnohdy tedy nedojde k reakci na daný

problém. Škola často neví, jak se situace dále vyvíjí, zda probíhá další spolupráce s dítětem či rodinou a jak celá situace dopadne.“

- **V některých případech jsou žáci převychováni ve střediscích výchovné péče. Srovnajte jejich chování po návratu na základní školu.**

„Žáci jsou po návratu z SVP klidnější, mají nastavená pravidla a ví, jak se správně chovat. Ale po určité době se jejich chování vrací k původnímu. Je to díky absenci další péče a spolupráce s SVP, etopedy a rodinou. Po jejich návratu probíhá spolupráce s žákem jedině ve škole, popř. s kurátory. Vliv na chování žáka mají i spolužáci.“

- **Spolupracují romští rodiče při řešení rizikového chování?**

„Záleží, o jaké rizikové chování se jedná, a také jak moc to ovlivní jejich soukromý život. Pokud jsou díky problému s rizikovým chováním kontrolováni OSPODem, který jim doporučí i pobyt v SVP, pak spolupracují.“

- **Je podle Vás míra rizikového chování u romských žáků vyšší než u žáků z většinové společnosti?**

„Nemyslím si to, majoritní společnost to tak ráda vidí, ale podle mě je rizikové chování romských žáků do jisté míry srovnatelné s chováním žáků z majoritní společnosti. Slovní napadání, šikana, vulgární chování i fyzické napadání se často objevují nejen u žáků romských. Avšak rodiče žáků většinové společnosti to neřeší. Oni kladou důraz hlavně na výkon svých dětí, ale zanedbávají vztahové záležitosti.“

- **Je odlišný přístup romských žáků ke vzdělávání a žáků z majoritní společnosti? V čem je hlavní rozdíl?**

„Přístup je jednoznačně odlišný. Vzdělání se u romské společnosti často nevyskytuje v žebříčku hodnot. A pokud ano, tak na nižších příčkách. Romští žáci pak nejeví o vzdělávání zájem.“

- **Co je příčinou menšího zájmu o vzdělávání romských žáků?**
„Hlavní příčinou je, že romští žáci nejsou vedeni ke vzdělávání rodinou. Za zmínku dle mého názoru stojí i fakt, že romští žáci mají špatné zkušenosti se školním neúspěchem. Demotivující je pro ně i menší šance na získání práce.“
- **S jakými preventivními programy nejraději s žáky pracujete? Jmenujte je.**
„Pro třetí a čtvrtou třídu využívám program Druhý krok. S pátou třídou se věnuji programu Kočičí zahrada. A na druhém stupni, v šesté až sedmé třídě, pracuji s programem Unplugged.“
- **Jaké přednosti byste vyzdvihla u romských žáků?**
„Spontánnost, schopnost postarat se o členy své rodiny a přímost, všímavost, empatie. Romové žijí teď a tady a tímto způsobem řeší i své problémy.“
- **Zkuste charakterizovat typické chování romských žáků ve školním prostředí.**
„Romští žáci ignorují proces vzdělávání a naopak žijí školním sociálním životem.“
- **Jak podle Vás vnímá majoritní společnost rozdíly v odlišné kultuře Romů?**
„Rozdíly v kultuře nevnímá, protože romskou kulturu nezná. Vnímá pouze jejich odlišné chování od majoritní společnosti.“
- **Díky své práci je Vám jistě romská kultura blízká. Co se Vám na ni nejvíce líbí?**
„Loajalita, do určité míry jejich bezstarostný život a s tím související užívání si života.“

(příloha č. 7)

ZÁVĚR

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo poukázat na možné typy rizikového chování, na kterých se mohou romští žáci podílet. V teoretické části jsem se podrobněji zaměřila na obecnou rovinu prevence rizikového chování v rámci školského vzdělávacího systému, jeho typy, způsoby řešení a možnosti mimoškolní nápravy. V textu jsou podrobně rozebrané konkrétní typy rizikového chování, ke kterým v souvislosti s romskými žáky často dochází. Součástí teoretické práce je i přiblížení osobnosti romského dítěte, jeho postavení v rodině a vztah ke vzdělávání vyplývající z romské komunity.

V praktické části jsem se na základě vlastních zkušeností získaných v rámci učitelské profese věnovala analýze konkrétních situací ze školského prostředí. Pro analýzu jsem vybrala chování tří žáků, které je považováno za velmi rizikové, a které je řešeno i mimoškolně. Tito žáci mají problémy se svým chováním dlouhodobě a nejeví známky snahy o jeho nápravu. Dovoluji si konstatovat, že ani přes veškerou snahu pedagogických pracovníků nedochází ze strany samotných žáků ani jejich zákonných zástupců ke změně postojů v rizikových situacích.

Z mého pohledu se rizikové chování vyskytuje u romských žáků, jejichž rodiče a další příslušníci rodiny nepovažují chování a vzdělávání za důležité. Tito žáci pak neznají jiný pohled a považují své chování za normální. Mnohdy ani určitá opatření jejich pohled na chování a problémy s ním spojené nezmění. Řešením by podle mého názoru byl fakt, že o lepší chování a možnosti vzdělávání budou mít zájem rodiče, a ty tímto směrem povedou své děti.

Předškolní a dále základní vzdělávání na prvním stupni je podle mě nejvhodnější období pro prevenci rizikového chování u romských dětí. Pedagogičtí pracovníci se velmi snaží těmto dětem ukázat jiný způsob chování a je zde možnost, že si tyto malé děti nějaké zásady chování osvojí. Ve starším věku, pokud nedojde k alespoň minimálnímu uvědomění si rizikového chování na straně dítěte, je prevence do určité míry málo úspěšná. Do výchovně vzdělávacího procesu je nezbytné zapojit i rodiče žáků.

SEZNAM ZKRATEK

ADHD - Attention Deficit Hyperactivity Disorder (hyperkinetická porucha)

IVP – Individuální vzdělávací plán

IVýP – Individuální výchovný program

MPP – Minimální preventivní program

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OSPOD – Orgán sociálně – právní ochrany dětí

PČR – Policie české republiky

PPP – Pedagogicko psychologická poradna

PPŠ – Preventivní program školy

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

RVP ZV LMP - příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

SVP – Středisko výchovné péče

ŠPP – Školské poradenské pracoviště

ŠVP – Školní vzdělávací program

WHO - World Health Organization (světová zdravotnická organizace)

ZŠ – Základní škola

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Legislativa

Příloha č. 2 – Záznam o jednání s žákyní/žákem

Příloha č. 3 – Záznam o jednání s žákyní/žákem a zákonným zástupcem žákyně/žáka

Příloha č. 4 – Individuální výchovný program

Příloha č. 5 – Oznámení o zanedbání školní docházky

Příloha č. 6 – Hlášení neomluvené absence žáka

Příloha č. 7 – Otázky rozhovoru

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÉ ZDROJE

BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-180-8.

BALABÁNOVÁ, H. *Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění*. In Romové v České republice (1945–1998). Praha 1991, s. 333–351.

BALABÁNOVÁ, H., BALÁŽOVÁ, J., GABAL, I. a kol. 1999. *Romové v České republice*. 1. vyd. Praha: Socioklub. 558 s. ISBN 80-902260-7-8.

BALVÍN, J. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. 1. vyd. Praha: Radix, 2004. 206 s. ISBN 80-86031-48-9.

CSÉMY, L. CHOMYNOVÁ, P. MRAVČÍK, V. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2015*. Zaostřeno. Praha: Úřad vlády České republiky, 2016. ISBN 2336-8241.

ČERNÝ, M. Základní úrovně provádění primární prevence. In M. Miovský, L. Skácelová, J. Zapletalová & P. Novák (Eds.). *Primární prevence rizikového chování ve školství* (42-43). Tišnov: Sdružení SCAN, 2010. ISBN neuvedeno.

DANIEL, B. 1994. *Dějiny Romů. Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. 197 s. ISBN 80-7067-395-8.

JANDOUREK, J. Sociologický slovník. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 220. ISBN 978-80-7367-269-0.

KRAUS, B. *Člověk, prostředí, výchova*. Vyd. 1 Paido, 2001, 199 s. ISBN 807-315-004-2.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOPECKÝ, K. a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. 1. Vyd. Olomou: Univerzita Palackého, 2015. 169 s. ISBN 978-80-244-4861-9.

KOPŘIVA, P. *Komunitní kruh a škola*. Publikováno v časopise RATOLEST, 2000.

ĽUPTÁKOVÁ, K. *Podporovanie sociálnej inklúzie rómskeho žiaka – prostriedok formovania jeho vzťahu k škole*. In Zborník príspevkov z pracovného seminára Lipovce; Cesty k zvyšovaniu socializácie rómskeho etnika. Prešov: 2005. s. 120-121.

MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 207 s. ISBN 80-7178-348-x.

MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ, H. a kol. 2014. *Podpora rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál. 176 s. ISBN 978-80-262-0697-2.

MARTANOVÁ, V. P. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. 1. vyd. Praha: Togga, 2012. 183 s. ISBN 978-80-87258-75-0.

MIOVSKÝ M., et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. Vyd. Praha: TOGGA, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

MIOVSKÝ, M. et al. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. 1. vyd. Praha: Togga, 2012. 100 s. 978-80-87258-74-3.

MIOVSKÝ, M. et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. Vyd. Praha: Lidové noviny, 2015. 328 s. ISBN 978-80-7422-392-1.

MIOVSKÝ, M. et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2. Vyd. Praha: Lidové noviny, 2015. 272 s. 405 s. ISBN 978-80-7422-393-8.

MIOVSKÝ, M. et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*. 2. Vyd. Praha: Lidové noviny, 2015. 167 s. ISBN 978-80-7422-394-5.

MIOVSKÝ, M. et al. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*. 1. Vyd. Praha: Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-395-2.

Miovský, M., Zapletalová, J. *Primární prevence rizikového chování na rozcestí: specializace versus integrace*. Příspěvek přednesený na III. ročníku celostátní konference Primární prevence rizikového chování „specializace versus integrace“, 27. - 28. 11. 2006, Praha. Sborník abstrakt, 21.

Miovský, M., Zapletalová, J. *Cílové skupiny programů specifické primární prevence užívání návykových látek a jejich rozlišení dle resortní příslušnosti*. Praha, 2005, MŠMT.

MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., & NOVÁK, P. (Eds.). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Tišnov: Sdružení SCAN, 2010. 262 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., & NOVÁK, P. (Eds.). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Tišnov: Sdružení SCAN, 2010. 262 s. ISBN 978-80-87258-47-7

MŠMT. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence užívání návykových látek*. Praha, 2005, 2008.

MŠMT. *Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012*. Praha, 2009.

MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Praha, 2010.

NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. 223 s. ISBN 80-7178-741-8.

NAVRÁTIL, S. MATTIOLI, J. *Problémové chování dětí a mládeže*. 1. Vyd., Praha: Grada, 2011, ISBN neuvedeno.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

WILSON, R. W. & KOLANDER, CH. A. *Drug abuse prevention. Alcohol and community partnership*. 3. Vyd. Jones and Bartlett Publishers. 332 s. 2011. ISBN 0763771589.

PAPE, I. *Jak pracovat s romskými žáky*. 1. Vyd. Praha: Slovo 21, 2007. 55s. ISBN neuvedeno.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.. *Pedagogický slovník*. 6.vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

REICHEL, J. *Kapitoly systematické sociologie*. 1. Vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 260 s. ISBN 80-86432-80-7.

RHEINHEIMER, M. *Chudáci, žebráci a vaganti, Lidé na okraji společnosti 1450–1850*. 1. Vyd. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN neuvedeno.

ŠEVČÍKOVÁ, V. *Sociokulturní a hudebně výchovná specifika romské minority v kontextu doby*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 234 s. ISBN 80-7042-282-3.

ŠIRŮČKOVÁ, M., MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., GABRHELIK, R., a kol. *Příklady dobré praxe programů školní prevence rizikového chování*. 1. Vyd. Praha: TOGGA, 2012, 173 s. ISBN 978-80-87258-91-0.

ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing. 2001. 84 s. ISBN 80-247-0277-0.

ŠTOČEK, M. *Rukověď výchovného poradce a školního metodika prevence základní školy – školní rok 2018/2018*. 23. vydání. Nový Bydžov: aTre.2018. 152 stran. ISBN neuvedeno.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Target groups of selective prevention. EMCDDA. [online]. 2011 [cit. 2018-10-18].
Dostupné z: <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index93851EN.html#school>

Drug information. WHO. [online]. 2014 [cit. 2018-10-18].

Dostupné z: <http://www.who.int/medicines/publications/druginformation/en/>

Nové metodické doporučení k prevenci kyberšikany. E-BEZPEČÍ. [online]. 2018 [cit. 2018-10-25].

Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/tiskove-zpravy/1291-metodicke-doporuceni-2018>

Metodické dokumenty. MŠMT [online]. 2018 [cit. 2018-10-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Školský zákon. MŠMT [online]. 2018 [cit. 2018-10-29].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2018>

Vzdělávání romských žáků v základních školách. MŠMT. [online]. 2018 [cit. 2018-10-30].

Dostupné z: www.msmt.cz/file/9548

Primární prevence. NÚV. [online]. 2017 [cit. 2018-10-30]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/pprch>

Vývoj prevalence rizikového chování dětí a mládeže v České republice. PROHUMAN. [online]. 2017 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <https://www.prohuman.sk/pedagogika/vyvoj-prevalence-rizikoveho-chovani-deti-a-mladeze-v-ceske-republice>

Užívání návykových látek. PREVENCE-INFO. [online]. 2017 [cit. 2018-11-06].

Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/popis-rizikoveho-chovani>

Šikánování. PREVENCE-INFO. [online]. 2017 [cit. 2018-11-06].

Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/vychodiska-2>

Cyberbullying: “ Always on? Always Aware!” BELSEY,B. [online]. 2004 [cit. 2018-11-06].

Dostupné z: <http://www.cyberbullying.ca>

Xenofobie a rasismus. NICM [online]. 2015 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z:

<http://www.nicm.cz/xenofobie-a-rasismus-charakteristika>

Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky

v roce 2015. MVČR [online]. 2016 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z:

<https://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2015.aspx>

Jak podpořit sociálně znevýhodněné děti na ZŠ. MAJÍ NA TO. [online]. [cit. 2018-11-06].

Dostupné z: <http://www.majinato.cz/index.php>

Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žákyň a žáků základních škol v okolí

vyloučených romských lokalit. GAC. [online]. 2009 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z:

[file:///C:/Users/Nikola/Downloads/VZDELANOSTNI_DRAHY%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Nikola/Downloads/VZDELANOSTNI_DRAHY%20(1).pdf)

Sexuální rizikové chování. PORTÁL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ. [online].[cit.

2018-11-06]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/sexualne-rizikove-chovani>

Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při

uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevence a postihu záškoláctví. [online].[cit. 2018-

11-27]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-jednotnemu-postupu-pri-uvolnovani-a-omlouvani-zaku-z-vyucovani-prevenci-a-postihu-zaskolactvi-predkladaci-zprava-a-text-pokynu>

Orgán sociálně-právní ochrany dětí. [online].[cit. 2018-11-27]. Dostupné z:

[file:///C:/Users/Nikola/Downloads/popis_a_napl_n_cinnosti_ospod_rijen_2018%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Nikola/Downloads/popis_a_napl_n_cinnosti_ospod_rijen_2018%20(1).pdf)

Středisko výchovné péče Tršice. [online].[cit. 2018-11-27]. Dostupné z: <http://www.svp-trsice.cz/home>

Dětský diagnostický ústav Olomouc. [online].[cit. 2018-11-27]. Dostupné z: <http://www.dduolomouc.cz/>

Středisko výchovné péče Dobrá Vyhlička. [online].[cit. 2018-11-27]. Dostupné z: <https://www.dobravyhlicka.cz/pobyt>

LEGISLATIVA

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

PROJEKTY ZAMĚŘENÉ NA PRÁCI S ROMY

Mají na to!

Vzdělávací metodologie pro podporu romských žáků

Varianty, Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2002

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA Č. 1

Legislativa

STRATEGIE

- Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018
- Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018, č.j.431/10
- Strategický protidrogový plán Ol. kraje na období 2015 -18
- Strategie prevence kriminality na léta 2016 – 2020
- Krajský plán primární prevence na léta 2015- 18

ZÁKONY

- Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- 562/2004 Sb. změna některých zákonů v souvislosti s přijetím školského zákona
- 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů
- Zákon č. 379/20015 Sb., k ochraně před škodami působenými tabákem, alkoholem, návykovými látkami
- Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) Do zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), došlo k doplnění § 22a a 22b upravující práva a povinnosti pedagogických pracovníků a dále k doplnění § 31 školského zákona o postup v případě zvláště závažných porušení povinností stanovených zákonem.
- Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů- platné znění od 1.7.2017
- Zákon č. 65/2017 Sb. Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, účinnost od 1.5.2017
- Zákon o hazardních hrách č. 186/2016 Sb. Platný od 1. ledna 2017

VYHLÁŠKY

- Č. 27/2016: Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných ve znění účinném od 1. 9. 2017 <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlasaka-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-1>
- Č. 27/2016: Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných
- Č. 197/2016 Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další vyhlášky
- Novela 412/2006 Vyhlášky o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditačních komisí a kariérním systému pedagogických pracovníků č. 317/2005Sb.

METODICKÉ POKYNY A DOPORUČENÍ

- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)
- Metodické doporučení k prevenci rizikového chování dětí, žáků a studentů ve školách a ve školských zařízeních č.j. 21291/2010-28 + přílohy pro jednotlivé typy rizikového chování : 1. návykové látky, 2. rizikové chování v dopravě, 3. poruchy příjmu potravy, 4. alkohol, 5. syndrom CAN, 6. školní šikanování, 7. kyberšikana, 8. homofonie, 9. extremismus , rasismus, xenofobie, antisemitismus, 10. vandalismus, 11. záškoláctví, 12. krádeže, 13. tabák, 14. krizové situace spojené s násilím, 15. netolismus , 16. sebepoškozování, 17. nová náboženská hnutí, 18. rizikové sexuální chování, 19. příslušnost k subkulturám, 20. domácí násilí, 21. Hazardní hraní, 22. Problémové situace týkající se žáků s PAS
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance, č.j.: 14423/99-22
- Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, č.j.: 10194/2002 –14

související normy: Zákon o sociální potřebnosti č. 422/2003 Sb. (novela zákona č. 482/1991 Sb.) – ohlašovací povinnost školy při neomluvených hodinách; Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. (změny - platné znění od 1.1.2015 – více o ohlašovací povinnosti školy

- Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané, č.j.: 25884/2003-24

související norma: Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. platné znění od 1.6.2015

- Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT Č.j.: 37 014/2005-25

PŘÍLOHA Č. 2

Škola:

Záznam o jednání s žákyní/žákem

Jméno žákyně/žáka: Nar.:

Třída: Datum:

S žákyní/žákem byl veden pohovor ohledně jejího/jeho rizikového chování, které svou závažností narušuje proces vzdělávání dané žákyně/daného žáka, případně dalších žáků.

Oblasti nápravy:

Žákyně/žák bude usilovat o nápravu níže uvedeného rizikového chování (dané oblasti zaškrtněte, případně doplňte)

Rizikové chování žáka			
nenosení pomůcek		agresivní chování	
neplnění domácích úkolů		šikana	
podvodné jednání		krádež/e	
narušování výuky		ničení majetku školy	
odmítání práce při vyučování		ničení majetku jiných osob v rámci školy	
nerespektování pokynů učitele		užívání návykových látek ve škole a její blízkosti	
nevhodné chování ke spolužákům		poskytování návykových látek ostatním	
nevhodné chování k pracovníkům školy		nošení nevhodných předmětů do školy	
pozdní příchody		jiné:	
Záškoláctví		jiné:	
skryté záškoláctví		jiné:	
vulgární chování		jiné:	

Specifikace problému (dle potřeby):

Popis výsledku jednání, další postup:

Termín kontrolního setkání:

Podpisy zúčastněných:

Pozice	Jméno	Podpis
žákyně/ žák		
za školu:		

Kontrolní setkání konané dne:**Zhodnocení dosavadního vývoje:****Popis výsledku jednání, další postup:**

--

Termín kontrolního setkání:

--

Podpisy zúčastněných:

Pozice	Jméno	Podpis
žákyně/ žák		
za školu:		

Škola:

Záznam o jednání s žákyní/žákem a zákonným zástupcem žákyně/žáka

Jméno žákyně/žáka: Nar.:

Třída: Datum:

Jednání s žákyní/žákem a jejím/jeho zákonným zástupcem bylo zaměřeno na rizikové chování žákyně/žáka, které svou závažností narušuje proces vzdělávání dané žákyně/daného žáka, případně dalších žáků.

Oblasti nápravy

Žákyně/žák bude usilovat o nápravu níže uvedeného rizikového chování (dané oblasti zaškrtněte, případně doplňte):

Rizikové chování žáka			
nenosení pomůcek		agresivní chování	
neplnění domácích úkolů		šikana	
podvodné jednání		krádež/e	
narušování výuky		ničení majetku školy	
odmítání práce při vyučování		ničení majetku jiných osob v rámci školy	
nerespektování pokynů učitele		užívání návykových látek ve škole a její blízkosti	
nevhodné chování ke spolužákům		poskytování návykových látek ostatním	
nevhodné chování k pracovníkům školy		nošení nevhodných předmětů do školy	
pozdní příchody		jiné:	
Záškoláctví		jiné:	
skryté záškoláctví		jiné:	
vulgární chování		jiné:	

Náprava bude uskutečněna za podpory ze strany školy a zákonných zástupců (dané zaškrtněte, případně doplňte):

Podpora ze strany zákonných zástupců		Podpora ze strany školy	
kontrola školních výsledků dítěte		komunikace se žákem	
dohled nad přípravou do školy		komunikace s rodiči	
dohled nad docházkou dítěte do školy		nácvik potřebných dovedností žáka	
dohled nad hygienou		respektování individuálních potřeb žáka	
zajištění potřebných pomůcek do školy		vyhledávání pozitivních výkonů žáka	
komunikace se školou		jiné:	
jiné:		jiné:	
jiné:		jiné:	
jiné:		jiné:	

Specifikace problému (dle potřeby):

Popis výsledku jednání, dohodnutá opatření:

--

Termín kontrolního setkání:

--

Podpisy zúčastněných:

Pozice	Jméno	Podpis
žákyně/ žák		
zákonný zástupce žákyně/žáka		
za školu:		

Kontrolní setkání konané dne:

Zhodnocení dosavadního vývoje:

--

Popis výsledku jednání, další postup:

Termín kontrolního setkání:

Podpisy zúčastněných:

Pozice	Jméno	Podpis
žákyně/ žák		
zákonný zástupce žákyně/žáka		
za školu:		

Škola:

INDIVIDUÁLNÍ VÝCHOVNÝ PROGRAM

Jménožákyně/žáka: **Nar.:**

Třída: **Datum:**

Rizikové chování žákyně/žáka svou závažností narušuje proces vzdělávání dané žákyně/daného žáka, případně dalších žáků.

Vymezení problému:

--

Za účelem odstranění výše uvedeného rizikového chování se jednotlivé strany domluvily na plnění následujících úkolů a poskytování uvedené podpory.

žákyně/žák	
zákonný zástupce	
škola	

--	--

V případě nezlepšení situace bude uplatněno níže uvedené opatření:

--

Termín/y setkání průběžného přezkoumání plnění úkolů:

--

Závěr o plnění Individuálního výchovného programu bude proveden dne:

--

Důležité informace

(např. telefonní kontakty, konzultační hodiny,...)

--

Podpisem se vyslovuje souhlas se stanoveným programem:

Pozice	Jméno	Podpis
žákyně/ žák		
zákonný zástupce žákyně/žáka		
za školu:		

Průběžné přezkoumání plnění Individuálního výchovného programu

Datum:

žákyně/ žák	
zákonný zástupce	
Škola	

--	--

Podpisy zúčastněných:

Pozice	Jméno	Podpis
žákyně/ žák		
zákonný zástupce žákyně/žáka		
za školu:		

Závěr o plnění Individuálního výchovného programu

Datum:

Závěr o plnění Individuálního výchovného programu byl učiněn

- ☐ ve stanoveném termínu
- ☐ před stanoveným termínem z důvodu
- ☐ po stanoveném termínu z důvodu

K odstranění rizikového chování žákyně/žáka došlo

- ☐ ve všech bodech
- ☐ z části
- ☐ beze změny
- ☐

Navrhovaná opatření

- ☐ budou uplatněna
- ☐ nebudou uplatněna

Prostor pro případnou specifikaci situace a další doplnění:

--

Podpisy zúčastněných:

Pozice	Jméno	Podpis
žákyně/ žák		
zákonný zástupce žákyně/žáka		
za školu:		

PŘÍLOHA Č. 5

Doporučený vzor oznámení o zanedbání školní docházky

Přestupková komise obce či městské části v.....

OZNÁMENÍ O ZANEDBÁNÍ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Žák/žákyně:		Bydliště:
R.Č.:	Ročník:	
Rok školní docházky:		
Počet zameškaných hodin celkem:		Dítě je ve výchově: 1) zákon. zástupců: a) obou rodičů b) pouze otce c) pouze matky 2) ostatní:
Z toho neomluveno:		
Jedná se o záškoláctví: a) jednorázové b) opakované		
Zákonný zástupce:		Bydliště/sídlo:
Zaměstnavatel:		Bydliště/sídlo:
Zákonný zástupce:		
Zaměstnavatel:		

Opatření k řešení záškoláctví přijatá školou:

- 1/ Ve věci neomluvené absence byli dne zákonní zástupci žáka písemně pozváni k návštěvě školy.
- 2/ Pohovor se zákonnými zástupci žáka se konal dne
- 3/ Ve spolupráci třídního učitele s lékařem byla ověřena fakta (věrohodnost omluvenky, porušování léčebného řádu apod.).
- 4/ Výchovným poradcem bylo zpracováno vyjádření k případu záškoláctví.
- 5/ Vzhledem k pokračujícímu záškoláctví žáka byli dne zákonní zástupci písemně pozváni do školy na jednání výchovné komise.
- 6/ Jednání výchovné komise se konalo dne

7/ Záškoláctví přesáhlo (25) neomluvených hodin a pokračuje. Oznamuje se jako přestupek na Školskou přestupkovou komisi

Poznámka:.....
.....

Datum

Třídní učitel/učitelka

Ředitel/ředitelka

Razítko školy

Přílohy: podklady k jednání Školské přestupkové komise

1. Kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka k návštěvě školy
2. Kopie zápisu z pohovoru se zákonnými zástupci žáka
3. Písemné vyjádření výchovného poradce
4. Kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka na jednání výchovné komise
5. Kopie zápisu z jednání výchovné komise

Hlášení neomluvené absence žáka, který si plní povinnou školní docházku

Základní škola (ZvŠ):

třída:.....

Žák/žákyně:

rodné číslo:.....

Bydliště:.....

Rok povinné školní docházky:.....

Celkový počet neomluvených hodin:.....

Jedná se o záškoláctví: a) jednorázové ☐ b) opakované ☐Zákonní zástupci: oba rodiče ☐, pouze matka ☐, pouze otec ☐, ostatní.....

Matka:

narozena:.....

bydliště:.....

zaměstnavatel (popř. tel. kontakt):.....

Otec:.....

narozen:.....

bydliště:.....

zaměstnavatel (popř. tel. kontakt):.....

Rozpis jednotlivých dnů neomluvené absence

Den / počet neomluvených hodin:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

Opatření k řešení záškoláctví přijatá školou:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Poznámka:.....

.....

.....

.....

Telefonní kontakt školy.....

Třídní učitel/ka:..... Výchovní poradce:.....Ředitel/ka:.....

V..... dne:

Razítko školy:

PŘÍLOHA Č. 7

Otázky rozhovoru

1. Co Vás dovedlo k práci školního metodika prevence?
2. Jak dlouho na škole působíte jako školní metodik prevence?
3. Uveďte nejčastější typy rizikového chování na Vaší základní škole.
4. Jakým způsobem může škola ovlivnit vznik rizikového chování?
5. Jaké konkrétní metody Vaše škola využívá pro předcházení vzniku rizikového chování?
6. Jak nejčastěji zjistíte, že u žáků dochází k rizikovému chování?
7. Jaký postup následuje, když je již rizikové chování zjištěno?
8. Vědí sami žáci, na koho se mohou v rizikové situaci obrátit? Jmenujte konkrétní osoby pedagogického sboru.
9. Jak reagují žáci na nevhodné chování svých spolužáků?
10. Jakou konkrétní pomoc nabízí školní psycholog a školní speciální pedagog?
11. Jakou konkrétní pomoc nabízí školní metodik prevence?
12. Dochází u žáků ke zlepšení chování již po prvním pohovoru s nimi? Je výsledek dlouhodobý?
13. Do jaké míry se chování žáků zlepší po pohovoru se zákonnými zástupci?
14. Jaký postup následuje, pokud nedojde k nápravě chování ani po jednom z výše zmíněných pohovorů?
15. Jakou konkrétní roli v řešení rizikového chování má výchovná komise školy?
16. Uzavírá škola se žáky nebo s jejich rodiči dohody/smlouvy, které mají pomáhat v řešení rizikového chování žáků?
17. Se kterými institucemi spolupracujete v oblasti rizikového chování? Uveďte konkrétní příklady.
18. Jak vaše spolupráce se státními institucemi probíhá?
19. V některých případech jsou žáci převychovávaní ve střediscích výchovné péče. Srovnajte jejich chování po návratu na základní školu.
20. Spolupracují romští rodiče při řešení rizikového chování?
21. Je podle Vás míra rizikového chování u romských žáků vyšší než u žáků z většinové společnosti?
22. Je odlišný přístup romských žáků ke vzdělávání a žáků z majoritní společnosti? V čem je hlavní rozdíl?

23. Co je příčinou menšího zájmu o vzdělávání romských žáků?
24. S jakými preventivními programy nejraději s žáky pracujete? Jmenujte je.
25. Jaké přednosti byste vyzdvihla u romských žáků?
26. Zkuste charakterizovat typické chování romských žáků ve školním prostředí.
27. Jak podle Vás vnímá majoritní společnost rozdíly v odlišné kultuře Romů?
28. Díky své práci je Vám jistě romská kultura blízká. Co se Vám na ni nejvíce líbí?

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Nikola Jurečková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Prevence rizikového chování u romských dětí.
Název v angličtině:	Prevention of risk behavior at Roma children
Anotace práce:	Tato diplomová práce se zaměřuje na rizikové chování u žáků z minoritní společnosti ve školním prostředí. V práci jsou zahrnuty teoretické poznatky z dané oblasti a uvedeny konkrétní příklady rizikového chování, ke kterým může ve školním prostředí docházet.
Klíčová slova:	Prevence, rizikové chování, preventivní programy, školská primární prevence, romské dítě, socializace, vzdělávání, vzdělávací proces
Anotace práce v angličtině:	This diploma thesis focuses on risk behavior of pupils from minority society in school environment. The thesis includes theoretical knowledge of the given area and gives concrete examples of risky behavior that can occur in the school environment.
Klíčová slova v angličtině:	Prevention, risky behavior, prevention programs, school primary prevention, roma child, socialization, education, educational process
Rozsah práce:	95
Jazyk práce:	Čeština
Přílohy:	7